

GİRİŞ

Evlilik insan davranışı üzerinde etkili olan en önemli kurumlardan birisi olarak değerlendirilebilir. Hem üreme ve çocukların yetiştirilmesi açısından belirleyicidir, hem de ekonomik-sosyolojik boyutlarıyla toplumu ve bireyi etkilemektedir.

Evlilik pek çok kimse için en anlamlı kişilerarası ilişkidir (Tutarel-Kışlak, 1997). Evlilik çeşitli düşünürler tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Bazılarına göre evlilik bir “sözleşme”, kurumlaşmış bir yaşam yolu, başlangıcı bir sözleşme ile başlayan ilişkiler sistemidir. Bazılarına göre de, evlilik hukuki olarak bir kadınla bir erkeği, karı-koca olarak birbirine bağlayan ilişkidir. Fakat ister hukuki bir ilişki, ister bir sözleşme olsun evliliğin ilginç yönü, evlilik sözleşmesinde iki değil “üç tarafın” bulunmasıdır. Evlilik bir kadın bir erkek tarafından akdedilen fakat toplum adına devletin doğrudan doğruya ilgilendiği ve üzerinde kontrol hakkı ve yetkisi olan bir ilişki sistemidir. Bazı hukukçular modern görüşü esas alarak evlenmeyi, bir kadınla bir erkeğin yeni bir aile kurmak ve birbirlerine karşı sadakat ve yardımda bulunmak üzere yasanın, dinin, kamu vicdanının doğru bulduğu bir birleşme şekli olarak tanımlar (Özguven, 2001).

Bir yaşam biçimi olarak, evlilik olgusuna, birbirinden çok farklı kültürlerde evrensel düzeyde rastlanması, evliliğin, kişisel ve toplumsal çeşitli işlevleri yerine getirmesinden ve toplumsal bir kurum olmasından kaynaklanmaktadır. Bu işlevler arasında, cinsel yaşamın sağlıklı olarak düzenlenmesi, soy çizgisinin, cinsiyet rollerinin ve iş bölümünün belirlenmesi, ekonomik üretim ve tüketim etkinliklerinin düzenlenmesi gibi temel görevleri sayılabilir. “Evlilik” kavramı, “aile” kavramına göre daha belirgin bir kavramdır. “Aile” bir grup veya örgüt, “evlilik” ise karşı cinsten iki kişinin birlikte yaşamak, yaşantıları paylaşmak, çocuk yapmak ve yetiştirmek gibi amaçlarla yaptıkları bir “sözleşme”dir. Evlilik, kurumlaşmış bir yol, bir ilişkiler sistemi, bir kadınla bir erkeği, “karı-koca” olarak birbirine bağlayan, doğacak çocuklara belli bir statü sağlayan toplumsal

yönden “devletin” kontrol, hak ve yetkisi bulunan yasal bir ilişki biçimidir. Eşlerin ve çocukların hak ve yükümlülükleri yasalarla olduğu kadar, toplumsal kurallar, gelenekler, inançlarla da belirlenmiştir (Özgüven, 2001).

Evlilik çeşitli kültürlerde farklı şekillerde anlamlandırılmıştır. Bugün modern evlilik, eş seçiminde ve ilişkide özgürlük, cinsellikte eşitlik ve yakın ilişki gibi özelliklerle tanımlanmaktadır. Evlilik gitgide bireyselleşmekte ve eşler bu ilişkide kimin ne yapacağını önceden belirlemek istemektedirler. Ancak, ailelerinin önerisini mi, yoksa arkadaşlarının yaptıklarını mı ölçüt olarak alacaklarını bilemediklerinden, ikilem yaşamakta ve kaygıları artmaktadır. Günümüzde pek çok eş ne pahasına olursa olsun kazanma, güçlü olma zihniyeti geliştirmektedir, ancak bu uzun vadede başarısız olmakta ve evlilik uyumları bozulmaktadır. Evlilik uyumu, bir evliliğin zorunlu ve gönüllü niteliklerinin bir dengeye ulaşmasıdır. Mutlu eşler ne denli birbirlerini istedikleri için evlendiklerini belirtse de, her evlilikte gelenek, görenek ve yasalara bağlı bazı zorunluluklar vardır. Bir evlilik tümüyle gönüllü veya tümüyle zorunlu bir ilişki haline gelmişse, bu evlilikte uyumun bozulması, sorunların çıkması kaçınılmaz olur. Böylece, evliliğin tüm heyecanı ortadan kalkmaya ve eşler arasında çatışmalar çıkmaya başlar (Tutarel-Kışlak, 1999).

Yasal ve törel bağlarla ortaya çıkan ailede, insan ilişkileri en yakın ve yoğun olan asıl öge eşler veya karı kocadır. “Karı” ve “koca” aile ortamına bütün özgeçmişleri kişisel davranış ve alışkanlıkları ve bireysel nitelikleri ve davranış kalıpları ile birlikte bir araya gelmektedirler. Her ikisi de kendine özgü benzer ve farklı kişisel geçmişleri ve şimdiki kişilik yapıları ile birbirine sürekli uyum sağlamak durumundadırlar. Birbirlerini sevme ve sayma yanında, “birbirlerine” ve “kendilerine” saygı ve güven duyan birer varlık olarak gelişip yaşamaları beklenmektedir (Özgüven, 2000).

İnsanların evliliklerinde yaşadıkları söz konusu çatışmalar, uyumsuzluklar nedeniyle, sıklıkla psikolojik rahatsızlık gösterdikleri ve psikolojik yardım için başvurdukları görülmektedir. Amerika’da 1987’de, evlenenlerin yarısı kadar da boşanma

gerçekleşmiştir. Ancak, boşanma oranının yüksekliğine karşın, evlilik hala istenen ve gerçekleştirilen bir kurum olarak varlığını göstermektedir. Geleneksel ve eğitim düzeyi düşük ailelerde boşanma hoş karşılanmadığından, bu kesimde boşanma yerine şimdilik ayrı yaşamının görüldüğü söylenebilir (Tutarel-Kışlak, 1999).

Amerika’da boşanma oranlarındaki artışın dikkat çekici olması ve evliliklerdeki uyuşmazlıkların sebep olduğu depresyon, alkolizm veya intihar gibi psikopatolojik süreçler, evlilik terapilerine (marital therapy) ihtiyaç duyulmasına sebep olmuştur (O, Leary ve Smith, 1991, Akt: Gürsoy, 2004).

Türkiye’de ise, evlilik ile ilgili çalışmalara bakıldığında, yurt dışına oranla, daha yeni çalışılmaya başlanmış bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır (Yılmaz, 2001). Bu konuda ilk yapılan çalışmalar eşler arasındaki ilişkiyi ölçmeye yönelik batı literatüründeki ölçeklerin Türk kültürüne uyarlama çalışmalarıdır. Bu çalışmalara, Tutarel-Kışlak (1999) tarafından Türkçe’ye uyarlanan Evlilik Uyum Ölçeği, Kabakçı, Tuğrul ve Ertan (1993) tarafından Türkçe’ye uyarlanan Birtchnell Eş Değerlendirme Ölçeği ve Fışiloğlu ve Demir (1997) tarafından uyarlama çalışması yapılmış olan Çift Uyum Ölçeği örnek verilebilir. Uyarlama çalışmaları yapılmış bu ölçekler daha sonra çeşitli araştırmalarda kullanılmıştır (Yılmaz, 2001, Akt: Gürsoy, 2004).

Literatür gözden geçirildiğinde evlilik uyumu ile doğrudan ilişkili, eş seçimi (Özgüven, 1994; Kayadibi, 1992), eşler arasında çıkan çatışmalar ve bazı demografik değişkenlerin evlilik doyumu ile ilişkisi (Hatipoğlu ve Sümer, 1996), evli eşlerin birbirlerini kontrolçülük ve bağımlılık boyutlarında algılamaları ve bunun evlilik doyumuna etkisi (Gökmen, 2001), evlilikte etkileşimi bozduğu düşünülen çatışma odakları ve iletişim sorunları (Tümer, 1998), empati ve demografik değişkenlerin evlilik uyumu ile ilişkisi (Tutarel-Kışlak, 2002), evlilik uyumu ile nedensellik ve sorumluluk yüklemeleri arasındaki ilişkiler (Tutarel-Kışlak, 1997) gibi konularda çalışmaların yapıldığı görülmektedir.

Günümüzde, evlilik ilişkileri üzerinde çalışmak, hem kuramsal hem de klinik amaçlar açısından önem kazanmıştır. Tümer (1998)'in belirttiği gibi, iki farklı karakter ve cinsiyette insanın, hayatını birleştirerek bir arada yaşamaya karar verdikten itibaren içine girdikleri bu psikolojik sistem, güzel yanları olmasının yanında bir o kadar da zorlu ve güç bir yaşantıyı içerir. Bu nedenle bu yaşantıyı ve evlilik kalitesini etkileyebilecek bütün değişkenlerin incelenmesi faydalı olacaktır.

BÖLÜM I

PROBLEM DURUMU

I.1. Problem

Yukarıda belirtilen araştırma bulguları ve açıklamalar ışığında bu araştırmada; evli çiftlerin uyumunda ve evlilik kalitesinde, birbirlerine bağlanma stillerinin ve cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının etkisi araştırılmaktadır.

Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1.0 Bağlanma stilleri ile evlilik uyum düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?

1.1 Cinsiyet rolleri açısından evlilik uyum puanları arasında fark var mıdır?

1.2 Cinsiyet rolleri ile bağlanma stilleri arasında bir ilişki var mıdır?

I.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı evli çiftlerde, evlilik uyumunu etkilediği düşünülen faktörlerden, bağlanma stilleri ve cinsiyet rolleri ile evlilik uyumu arasındaki ilişkinin ortaya konmasıdır. Böylece elde edilen bulgulardan, evlilik-aile danışmanlığı alanındaki çalışmalara yeni bakış açıları kazandırılması, daha sonraki çalışmalar için veri sağlanması amaçlanmıştır. Yine bu araştırma sonucunda elde edilen bulgular, evlilik kararı verme veya evlilik sorunlarıyla ilgili danışmana başvuran çiftlere yardım konusunda, bu alanda çalışan danışmanlara, konuyu daha geniş açıdan bakabilmeleri konusunda yardım sağlayacaktır.

I.3. Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Evlilik karşı cinsten iki kişinin birlikte yaşamak, yaşantıları paylaşmak, çocuk yapmak ve yetiştirmek gibi amaçlarla yaptıkları bir sözleşmedir. Evlilikte her iki tarafın da doyum sağlaması, uyumlu bir birliktelik yaşanması beklenir. Ancak insan yaşamının çok önemli bir boyutunu oluşturan evlilikte yaşanan sıkıntıların, uyumsuzlukların, kişilerin ruh sağlığını doğrudan etkilediği görülmektedir.

Evlilik uyumu ve kalitesinin yükseltilmesinin eşlerin olduğu kadar gelecek kuşakların ruh sağlığı açısından da önemi büyüktür. Fışiloğlu (1992)'nin da ifade ettiği gibi, evlilik uyumu hem aile hem de aile dışı ilişkilerin belirleyicisi olması nedeniyle, incelenmesi gereken önemli bir değişkendir. Bu açıdan evlilik ile ilgili yapılacak çalışmaların oldukça gerekli olduğu düşünülebilir.

Yurt içi ve yurt dışındaki araştırmalar, cinsiyet rolleri, bağlanma stilleri ile evlilik uyumu arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Türk kültüründen elde edilecek bulguların Türkiye'de yapılacak evlilik terapisi çalışmalarına ışık tutacağı düşünülmektedir. Bu konuda yapılacak çalışmalar, Türkiye'deki evlilik, aile danışmanlığı hizmetlerine yönelik ek bilgi sağlamada ve bu alanda çalışan uzmanların, görevlerini yaparken daha ayrıntılı bilgiye sahip olmaları konusunda katkı sağlayacaktır. Yine bu bilgiler, evlilik kararı verme konusunda yardım için başvuran adaylara daha sağlıklı karar vermeleri konusunda danışmanlara daha fazla bilgi de sağlayacaktır.

I.4. Sayıtlar

Araştırmanın sayıtları aşağıda verilmiştir.

1. Araştırmaya katılan çiftler, ölçeklerdeki soruları objektif bir şekilde yanıtlamışlardır.

I.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıkları aşağıda verilmiştir.

1. Araştırma evreni Mersin ilindeki evli çiftlerle sınırlıdır.
2. Araştırma Evlilik Uyum Ölçeği, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri ve Bem Cinsiyet Rollerini Envanterinin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

I.6. Tanımlar

Evlilik Uyumu : LaScala (1987) evlilikte uyumu, eşlerin birbirlerine ve evliliğin bütünlüğüne uyum sağlayacak şekilde değişiklikleri özümsemeleri olarak tanımlamıştır. Sabatelli (1988)'e göre uyumlu evlilik, eşlerin birbirleri ile iletişim kurabildiği, evliliğin önemli alanlarında fazla anlaşmazlık yaşanmadığı, anlaşmazlıkların her ikisini de memnun edecek şekilde çözümlendiği evliliğdir (Akt: Gürsoy, 2004).

Bağlanma Stilleri : Bartholomew ve Horowitz (1991), Hazan ve Shaver (1987)'in üçlü modelindeki kendilik ve diğeri modellerine olumluluk ve olumsuzluk boyutlarını eklemişler ve böylelikle dört farklı bağlanma stili ortaya koymuşlardır: Güvenli bağlanma (bireyin kendisini sevmeye/desteklenmeye değer olarak algılaması ve diğeri insanların güvenilir olmasını/kendisinin gereksinimlerine duyarlı olacaklarına inanması), saplantılı bağlanma (bireyin kendine duyduğu saygının düşük olması/kendisini sevmeye değer

görmemesi ve diğer insanların güvenilir olması/kendisinin gereksinimlerine duyarlı olacaklarına inanması), kayıtsız bağlanma (bireyin kendisini sevmeye/desteklenmeye değer olarak algılaması ve diğer insanların güvenilmez ve reddedici olduklarına inanması) ve son olarak korkulu bağlanma (bireyin kendine duyduğu saygının düşük olması/kendisini sevmeye değer görmemesi ve diğer insanların güvenilmez ve reddedici olduklarına inanması). Bartholomew ve Horowitz'in, dörtlü bağlanma sistemindeki güvenli bağlanma stili Hazan ve Shaver'ın modelindeki gibidir; saplantılı bağlanma stili de kaygılı/kararsız bağlanma stiline tekabül etmektedir. Ancak, kaçınan bağlanma stili, dörtlü bağlanma sisteminde korkulu ve kayıtsız olmak üzere ikiye ayrılarak genişletilmiştir (Solmuş, 2003).

Bu araştırmada, Bartholomew ve Horowitz (1991) tarafından geliştirilen ve güvenli bağlanma, saplantılı bağlanma, kaygılı bağlanma ve korkulu bağlanma olmak üzere dört boyutu olan bağlanma kuramı temel alınmıştır.

Cinsiyet Rollerini : Biyolojik kökenli bir kavram olan “kadın” ve “erkek” sözcükleri, bireyin cinsiyetini, “kadınlık” ve “erkeklik” sözcükleri ise bireyin “cinsel kimliğini” temsil eden bir kavramdır. Toplumda ideal olarak kabul edilen erkeksi ve kadınsı duygular ve davranışlar bireylere yaşamlarının başlangıcından itibaren cinsellik rol davranışları içinde öğretilmektedir (Özgüven, 2001). Genel olarak cinsiyet rolleri geleneksel (yani kadın evdedir ve ev işlerinden, çocuk bakımından sorumludur); ya da modern (yani her iki eşinde kariyeri vardır ve ev işleri eşit olarak paylaşılır) olarak iki şekilde sınıflandırılmaktadır (Amato ve Booth, 1995).

Cinsiyet rolleri ve bireylerin cinsiyet rollerinin tutum ve davranış olarak ölçülmesi üzerinde önemli çalışmalar yapmış olan Bem (1975), bireylerin cinsiyet rollerini “cinsiyet rolüne uygun”, “cinsiyet rolüne aykırı”, “androjen cinsiyet rolü” ve “belirsiz cinsiyet rolü” olmak üzere dört grup içinde incelemektedir (Özgüven, 2001).

Androjen Cinsiyet Rolü : Bireyin kendi cinsiyet rollerinin yanı sıra toplumun benimsediği kadınsı ve erkeksi özelliklerin bazılarını da sahip olması ve içinde bulunduğu ortama göre davranmasıdır.

Cinsiyet Rolüne Uygun Davranım : Kadın ya da erkek olsun, bireyin tamamen kendi cinsiyet özelliklerine sahip olması ve cinsiyet rolüne uygun davranmasıdır.

Cinsiyet Rolüne Aykırı Davranım : Bireyin kendi rolüne uygun davranışlar göstermesi yerine karşıt cinse ilişkin davranışlar göstermesidir.

Belirsiz Cinsiyet Rolü Davranımı : Bir bireyin kadınsı ve erkeksi özelliklerinden her ikisine de düşük düzeyde sahip olmasıdır.

Bu çalışmada cinsiyet rolüne uygun davranım, kadınsı ve erkeksi cinsiyet rolü olarak ele alınmıştır. Cinsiyet rolüne aykırı davranım ise konu dışında kaldığı ve değerlendirme sonucunda karşılaşılmadığından sınıflandırmaya alınmamıştır. Böylece Bem Cinsiyet Rolü Envanteri sonuçlarına göre cinsiyet rolleri; kadınsı, erkeksi, androjen ve belirsiz cinsiyet rolü olarak dört sınıfta ele alınmıştır.

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

II.1. Eşler Arasındaki Uyuma İlişkin Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

Özgüven (2000) evliliği bir iletişim sistemi olarak değerlendirmektedir. Buna göre bu sistemin canlılığı karı-koca arasında sözlü-sözsüz uygun bildirim ve mesajların alınıp verilmesiyle ölçülür. Eşlerin birbirlerine ruhsal, toplumsal ve cinsel beklentilerini ve mesajlarını ortaya koymaları, dile getirebilmeleri için karşılıklı etkileşim içinde olmaları gerekir. Uyumlu bir evlilik her şeyden önce sağlıklı bir iletişimle gerçekleşir. Sağlıklı ve normal bir iletişimin bulunmayışı, karı-koca arasındaki sorunları algılayıp kavrayamamaktan ve iletişim bozukluğundan kaynaklanır.

Diğer yandan, eşlerin evliliğe uyum sağlamaları ve mutluluklarını sürekli kılmaları, bazı ana konularda ve temel ilkelere anlaşmalarına bağlıdır. Başarılı bir evlilik uyuma, karşılıklı sevgi, saygı ve paylaşma ile mümkün olur. Evliliğin mutluluğu ve sürekliliği ise, eşlerin kişisel sorumluluklarını kabul ederek, beraber yaşamak için istekli olmaları ve çaba harcamaları ile sağlanabilir. Bu konuda aşağıda bazı temel ilkeler belirtilmiştir (Özgüven 1997).

Eşler arasındaki uyum psikolojide son yıllarda en çok incelenen konulardan biri olmuştur. Eşler arasındaki uyumun ölçümüne ilişkin, makalelerde görüş ayrılıkları ve farklı yaklaşımlar yer almaktadır. Bazı araştırmacılar, eşler arasındaki uyumu ölçerken eşlerin evlilikleri hakkında nasıl hissettikleri ile ilgilenmişler ve eşler arasındaki uyumun belirleyicileri olarak eşlerin evlilik doyumu ya da mutluluğuna ilişkin bizzat kendilerinden aldıkları bilgileri kullanmışlardır (Locke ve Wallace, 1959, Akt: Yılmaz, 2001). Bazı araştırmacılar ise eşler arasındaki uyumu, eşlerin ayrı ayrı duyguları olarak değil de, eşler

arasındaki ilişkinin bir özelliği olarak değerlendirmişlerdir. Anılan araştırmacılar eşler arasındaki uyumu ölçerken iletişim ve çatışma gibi ilişkiyi içeren özellikleri kullanmışlardır (Spainer, 1976, Akt: Yılmaz, 2001). Spainer'ın hem bireysel değerlendirmeleri hem de ilişkiyi ifade eden maddeleri bir araya getiren çok boyutlu Çiftler Uyum Ölçeği, 1970li yılların sonlarına doğru eşler arasındaki uyumun ölçülmesinde çok yaygın olarak kullanılmıştır. Ancak eşler arasındaki uyum kavramı ve çok popüler olan eşler arasındaki uyumu ölçen ölçekler, bir çok eleştiriye maruz kalmıştır (Fincham ve Bradbury, 1987; Johnson, White, Edwards ve Booth, 1986. Akt: Yılmaz, 2001). Fincham ve Bradbury (1987), hem evliliğin bireysel anlamda genel olarak değerlendirilmesinin hem de iletişim ve çatışma gibi değişkenlerin aynı ölçek içerisinde yer almasını eleştirmişlerdir. Johnson ve ark. (1986) ise Spainer'ın ölçeğinde olduğu gibi, alt ölçek puanlarının kuramsal ve kavramsal boyutta değil de görgül düzeyde toplanmasını eleştirmişlerdir. Johnson ve ark. (1986) doğrulayıcı faktör analizi sonucu, eşler arasındaki uyumun beş ayrı boyuttan oluştuğunu (eşler arasındaki mutluluk, etkileşim, anlaşmazlıklar, problemler ve boşanma eğilimi) ve bunların iki temel boyut altında toplandığını belirtmişlerdir. Mutluluk ve etkileşim birinci boyutunu, diğer üçü de ikinci boyutunu oluşturmaktadır. *Eşler arasındaki mutluluk*, bireyin evliliği hakkındaki doyum hissidir. Kişinin hem evlilik hakkındaki genel duygularını (genel olarak mutlu olma, evliliğini 3 yıl öncesiyle karşılaştırma ve aşkın gücü gibi) hem de ilişkisinin belirli yönleri hakkındaki duygularını (anlaşma, aşk ve sevgi miktarı, eşle aynı fikirde oldukları şeylerin miktarı ve cinsel ilişkileri gibi) içerir. *Eşler arasındaki etkileşim* yemek saatleri, alışveriş, arkadaşları ziyaret ve eğlence yerlerine gitme gibi karı kocanın günlük faaliyetlerde ne kadar birlikte vakit geçirdiklerini içerir. *Eşler arasındaki anlaşmazlık* ise ilişkideki sözel ve fiziksel çatışmanın yoğunluğu ve miktarı olarak tanımlanmaktadır. *Eşler arasındaki problemler* çabuk sinirlenme, kolayca incinme hissi, kıskançlık, kimseyle konuşmama, evde çok bulunmama, savurganlık, içki ya da psikoaktif ilaç kullanma gibi eşlerin kişisel özellikleri ya da davranışlarının evlilikte problem yaratıp yaratmadığıyla ilgilidir. *Boşanma eğilimi* ise evliliğin problemlerli olduğunu ve boşanma olasılığını düşünme gibi evlilik ilişkisinin bilişsel yönünü ve arkadaşlarıyla ya da eşle boşanma olasılığı hakkında konuşma ve eşden ayrılma gibi davranışları birlikte içermektedir. Evlilik süresi ve cinsiyet gibi evliliğin yapısına bağlı olarak bu boyutlar zaman içerisinde çok farklılaştıkları için, anılan araştırmacılar her iki boyutu da içeren

ölçeklerin muğlak sonuçlara yol açabildiğini ve evlilik sürecinin anlaşılmasına çok az katkıları olduğunu belirtmişlerdir (Yılmaz, 2001).

Eşler arasındaki uyumun ölçülmesinde bireylerin duygularını dikkate alan ilk yaklaşım açısından, Johnson ve arkadaşları (1986) tarafından öne sürülen iki boyutun bir boyut altında birleştirilmesinin pek uygun olmadığı belirtilmiştir (Glenn, 1990). Bu bakış açısına göre, sadece eşler arasındaki mutluluk eşler arasındaki uyumun bir yönüdür ve diğer dördü eşler arasındaki mutluluğu etkileyebilir ya da bundan etkilenebilir (Glenn, 1990). Eşler arasındaki mutluluğun düşük olması, eşler arasında boşanma eğilimine yol açabilir.

Daha sonra Johnson, Amazola ve Booth (1992), eşler arasındaki uyumun doğasını ve eşler arasındaki uyumun durağanlığını anlamak için evli çiftlerle 8 yıllık zaman içinde üç kez görüşme yapmışlardır. Yaptıkları analizler sonucunda, eşler arasındaki uyumun nasıl ölçülürse ölçülsün kişilik özellikleri kadar durağan olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, araştırmada eşler arasındaki mutluluk ve etkileşimin zaman içinde azaldığı bulunurken, boşanma eğilimi ve anlaşmazlığının değişmediği görülmüştür.

Erel ve Burman (1995) ise yaptıkları meta-analiz çalışmasında eşler arasındaki uyum ile ilgili olan 68 araştırmayı incelemişler ve bu çalışmalarını 3 boyuttan birine yerleştirmişlerdir. Bu boyutlar; 1) eşler arasındaki doyum (eşler arasındaki uyumu ahenk, doyum, gerilim çerçevesinde pozitif ya da negatif olarak değerlendiren çalışmalar) 2) eşler arasındaki çatışma (eşler arasındaki fiziksel ve sözel saldırganlığın sıklığı ve yoğunluğunu ölçmeye çalışan araştırmalar) ve 3) evlilik koalisyonudur (evlilik ilişkisini ebeveyn-çocuk ilişkisine göre değerlendiren çalışmalar). Benzer şekilde Grych ve Fincham (1990), eşler arasındaki doyum ile eşler arasındaki çatışma (marital conflict) kavramlarının birbirine zıt kavramlar olarak görülmesine rağmen, mutsuz evliliklerin daima çatışma ile tanımlanmayacağını ve çoğu evlilikte de doyumlu olan çiftin çatışma içinde olabileceğini belirtmişlerdir (Grych ve Fincham, 1990). Ayrıca eşler arasındaki

çatışma, ebeveyn-çocuk ilişkisi gibi çocuğun uyumunu etkileyen diğer faktörlerle de ilişkilidir (Belsky,1981). Örneğin, çocuklar ebeveynleri arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklarda örnek alma yoluyla kavganın bir çözüm yolu olduğunu öğrenmekte; bu da çocuğun saldırganlığını arttırmaktadır. Benmerkezci olan küçük çocuklar ise, ebeveynleri arasındaki çatışmadan dolayı kendilerini suçlamaktadırlar.

Görüldüğü gibi çok boyutlu olan eşler arasındaki uyumun, nasıl tanımlanması, içinde hangi boyutların olması ve bir ölçek altında toplanıp toplanmamasına ilişkin araştırmacıların görüş ayrılıkları 1900'lü yılların sonuna kadar sürmüştür ve bu tartışmalar halen devam etmektedir. Dolayısıyla evlilik ilişkisi incelenirken, kavramların işevuruk tanımının çok iyi yapılması ve eşler arasındaki uyumun, çatışmanın ve doyumun farklı kavramlar olduğunun anlaşılması gerekmektedir (Yılmaz, 2001).

Bir çiftin evlilikteki hoşnutluğunda iletişim çok önemli olmakla birlikte, araştırmacıların da belirttiği gibi mutlu bir evlilik yaratmada ve devam ettirmede, cinsel iletişimin çok zaruri bir rolü bulunmaktadır (Akt: Hurlbert, Pierce ve White, 1996; Christopher ve Sprecher, 2000).

Araştırmacılar, mutsuz çiftlerde etkili iletişim kurabilme becerilerinde yetersizlik görüldüğünü, bunun da evlilikle ilgili hoşnutsuzluğa dönüştüğünü belirtmişlerdir. Sonuçlar göstermektedir ki, duygusal ifadelerini düzenleme ve başarılı iletişim kurma becerilerinde yetersiz olan çiftler, savunmacı ya da çatışma durumlarından geri çekilme eğilimindedirler ve bu davranışları da sonrasında evlilikte hoşnutsuzluk ve çözümsüzlüğe dönüşmektedir. Oysa yapıcı çatışma çözümü, evlilikte duygusal yakınlık ve uzun dönemde sağlıklı cinsel yaşamı kolaylaştırmaktadır (Litzinger ve Coop Gordon, 2005).

Diğer yandan, iletişim davranışları ve etkileşim tarzlarının evlilik doyumu ile ilgili olduğu çok nettir; bununla birlikte, literatür incelendiğinde iletişim becerilerinin evlilikteki

mutluluğun tek belirleyicisi olmadığı görülmektedir. İletişim ve evlilik uyumu arasındaki ilişki, evlilik münasebeti içindeki diğer etkenlerden de etkilenebilmektedir. Mutlu bir evliliği oluşturan unsurlardan bir tanesi de evlilikte cinsel ilişki ile ilgili doyumdur. Özellikle, araştırmalarda çiftler mutlu ve uyumlu bir evlilikteki unsurlardan en önemlilerden birinin de cinsel yaşamlarındaki doyum olduğunu belirtmişlerdir (Fields, 1993; Henderson-King ve Veroff, 1994; Kumar, 1986; Trudel,2002).

Çiftlerin iletişimleri iyi ise, cinsel yaşamlarındaki doyumun evlilikteki doyumlarına etkisi, iletişimlerinde sorun yaşayan çiftlere oranla daha düşüktür. Çünkü bir alandaki yetersizlik, güçlü olunan alanlarla telafi edilmektedir (Litzinger ve Coop Gordon, 2005).

Evlilik pek çok kimse için en anlamlı kişilerarası ilişkidir. Evlilikte yaşanan sıkıntı veya mutsuzluğun (distress), çiftlerin ve çocukların hem fiziksel ve hem de duygusal sağlığı üzerinde zararlı etkileri olduğu gösterilmiştir (Bloom, Asher ve White, 1978). Amerika'da, insanların psikolojik yardım için başvurma nedenleri arasında, evlilikte yaşanan uyumsuzluğun en sık bildirilen nedenlerden biri olduğu ve 1987'de evlenenlerin yarısı kadar da boşanma gerçekleştiği belirlenmiştir (Bradbury ve Fincham, 1990). Uyumsuz evli çiftlerin evlilik ilişkilerindeki doyumun olumsuz olaylardan kolaylıkla etkilendiğini gösteren çalışmalar vardır (Jacobson, Waldron ve Moore, 1980; Margolin, 1981).

Evlilik ilişkileri kuramcılarını, evliliğin niteliğini eşlerin evlilik ilişkileri ile ilgili olarak yaptıkları açıklamalar veya yüklemelerle değerlendirmektedirler (Thompson ve Snyder, 1986). Bradbury ve Fincham'a (1990) göre yüklemeler, eşleriyle uyumlu ve uyumsuz çiftleri birbirinden ayıran davranış örüntülerinin temelinde bulunmaktadır.

Evlilik ilişkisindeki yükleme örüntüleriyle ilgili araştırmalar, eşin bir olayla ilgili açıklamalarını içeren (örn. eş davranışı) nedensellik yüklemeleri ile olayın sorumluluğuyla

ilgili olan sorumluluk yüklemelerine odaklanmaktadır. Nedensellik yüklemesi, olayı veya davranışı neyin ortaya çıkardığı sorusuyla ilgilidir (Heider, 1958). İnsanların başkalarının davranışlarına yükledikleri nedenler, evlilik yaşamı, iş yaşamı gibi alanlarda oldukça farklılık göstermektedir (Freedman, Sears ve Carlsmith, 1978). Kişiler, neden oldukları sonuçlardan aynı zamanda sorumlu tutuldukları için nedensellik ve sorumluluk kararları arasında yüksek bir korelasyon olduğu gösterilmiştir, ancak iki karar kavramsal olarak birbirinden farklıdır (Fincham ve Bradbury, 1987).

Araştırmalarda genellikle, çeşitli uyarıcılar kullanılarak eşlerden gerçek veya hipotetik olayların nedenlerini belirlemeleri ve eşlerinin bu olaylardaki sorumluluğunu ortaya koymaları istenmektedir. Bradbury ve Fincham (1990), incelenen yükleme boyutlarının öncelikle nedensellik yüklemeleri (odak, süreklilik ve genellik) olduğunu belirtmişlerdir. Odak boyutu, nedenin bireyin kendisiyle veya dış bir faktörle ilgili olmasıyla ilgilidir. Süreklilik boyutu, bir nedenin zamanla devam eden bir faktör olması veya geçici olmasıyla ilgilidir. Genellik boyutu ise, nedenin, sonuçların çeşitliliğini etkileyebilmesi veya sadece o olayın içeriğiyle sınırlı olması ile ilgilidir (Abramson, Seligman ve Teasdale, 1978).

Sorumluluk yüklemesi, ahlaki sorumluluk ile ilişkilidir ve ahlaki sorumluluk da suçlama ile yakından ilgilidir. Sorumluluğun, suçlamayı etkileyen değişkenlerden etkilendiği, ayrıca kasıtlı davranış ile bencil davranışları içeren güdü boyutunun sorumluluk yüklemesinin temelini oluşturduğu ileri sürülmektedir. Sorumluluk yüklemeleri üzerine yapılan araştırmalar, sorumluluk yüklemesinin evlilik uyumu ile ilişkili olduğunu göstermiştir (Fincham, Beach ve Nelson, 1987; Fincham ve Jaspars, 1980). Literatür genel olarak değerlendirildiğinde, evlilik ilişkilerinde eşlerini suçlayan kadınların evlilik doyumlarının daha az olduğu (Madden ve Janoff-Bulman, 1981), evliliklerinde uyumsuzluk yaşayanların, eşlerinin davranışlarını daha çok kasıtlı ve bencil güdümlü olarak değerlendirdikleri (Fincham ve Beach, 1988; Fincham ve O'Leary, 1983) ve eşlerini, olumsuz davranış gösterdiklerinde fazlasıyla suçladıklarıyla ilgili (Kyle ve Falbo, 1985) bulgulara rastlanmaktadır. Ancak, suçluluk yüklemesinin, evliliklerinde uyumlu

olanlara göre, uyumsuzluk yaşayan eşler tarafından daha fazla kullanıldığını desteklemeyen araştırmalar da vardır (Thompson ve Snyder, 1986). İlişki doyumu verici ise, eşin olumsuz davranışlarına daha az sorumluluk yüklenmektedir (Thompson ve Kelly, 1981). Uyumsuz eşler ise olumsuz eş davranışlarına daha fazla dikkat etmekte ve yaptıkları yüklemeler de ilişkilerindeki olumsuzluğu sürdürücü nitelikte olmaktadır (Holtzworth-Munroe ve Jacobson, 1985).

Farklı yükleme ölçeklerinden yararlanılarak yapılan çalışmalarda, evliliklerinde uyumsuzluk yaşayan eşlerin, olumsuz davranışlara karşı daha istikrarlı, genel ve doğrudan eşe yönelik yüklemeler yaptıkları gösterilmiştir (Fincham, Beach ve Nelson, 1987; Fincham ve Bradbury, 1988, 1989, 1992; Fincham ve O'Leary, 1983; Holtzworth-Munroe ve Jacobson, 1985, 1988; Lavin, 1987). Ayrıca, kadın ve erkeklerin, nedensellik ve sorumluluk yüklemeleri karşılaştırılmış ve her iki yüklemenin, evlilik doyumuyla olumsuz ilişki gösterdiği bulunmuştur (Fincham ve Bradbury 1987). Ancak, Fincham ve Beach (1988), sorumluluk yüklemelerinin nedensellik yüklemelerine kıyasla, uyumlu ve uyumsuz eşleri daha tutarlı olarak ayırt edebildiğini vurgulamışlardır.

Evlilik ilişkisinin yükleme modeli ile açıklanması, evlilik doyumunu artırmayı hedefleyen evlilik terapisi için de temel oluşturmaktadır. Baucom'un (1984) (Akt.Thompson ve Snyder, 1986) evlilik terapisi için önerdiği, üç oturumlu "yükleme eğitimi" programına göre, terapide çiftlere sadece nedensel yüklemeler hakkında bilgi verilmekte, imalı yüklemeler açık ve aşıkara duruma getirilmekte, ayrıca yanlış yüklemeler ile olumsuz duygular arasındaki bağ açıklanmaktadır. Araştırmanın bulgularına dayanarak, yükleme eğitimi programına sorumluluk yüklemelerinin de katılmasının uygun olacağı söylenebilir. Eşin olumlu davranışlarına dikkat çekilmesi, olumsuz yüklemelerin, daha yapıcı alternatif yüklemeler ile değiştirilmesi, terapiden olumlu sonuçların elde edilmesini sağlayabilir. Benzer sorunları olan evli kişiler ile grup oluşturmak da, terapisinin olumlu etkisini hızlandırmak açısından önerilebilir.

Evlilik uyumu ve olaylara eşin bakış açısıyla bakma arası ilişkiyi inceleyen araştırmalar da vardır. Franzoi ve arkadaşları (1985) eşlerle çalışmış ve olaylara eşin bakış açısıyla bakmanın evlilikte yaşanan gerilimi azaltmada yardımcı olduğunu görmüşlerdir. Davis ve Oathout (1987), 264 romantik çift ile çalışmış ve olaylara eşin bakış açısıyla bakmanın eş doyumunu etkileyen çeşitli davranışların güçlü yordayıcısı olduğunu ortaya koymuşlardır. Long ve Andrews (1990) ise, bu durumun evlilik uyumunu anlamlı olarak yordadığını belirlemişlerdir (Akt: Kışlak ve Çabukça, 2002).

Diğer birçok değişkenle birlikte eşlerin sahip olduğu insan ilişkileri becerileri, evlilikte uyumu güçlendirmekte ya da yaşanan problemleri neredeyse içinden çıkılmaz duruma getirmektedir (Sardoğan ve Karahan, 2005). Yapılan bilimsel araştırmalar evlilikte uyum ile

eşlerde gözlenen irrasyonel düşünceler (Müler ve Zyl, 1991); çocuk yetiştirmede ortaya çıkan fikir uyuşmazlıkları (Jouriles ve ark. 1991); eşlerden birinde var olan herhangi bir kronik hastalık (Carter ve Carter, 1994); eşlerin benzer kişilik özelliklerine sahip olması (Nemecek ve Olson, 1999); eşlerin hastalıkları algılama tarzı ve hastalıklar karşısında gösterdikleri tepkiler (Ming, 2002); eşlerden birinde gözlenen yüksek kaygı (Dehle ve Weiss, 2002); erkeğin geleneksel cinsiyet rollerinin dışına çıkması ev işlerine yardım etmesi (McGovern ve Meyers, 2002); eşlerden birinde kısırlık ortaya çıkması (Peterson, Newton ve Rosen, 2003) ve ailede engelli bir çocuğun bulunması (Risidal ve Singer, 2004) gibi değişkenler arasında da önemli ilişkilerin bulunduğunu ortaya koymaktadır (Akt: Sardoğan ve Karahan, 2005).

II.2. Ülkemizde Eşler Arasındaki Uyuma İlişkin Yapılan Çalışmalar

Batı literatüründe eşler arasındaki ilişki çok yaygın olarak araştırılmasına ve çok sayıda araştırma yapılmasına karşın, ülkemizde bu konuya ilişkin kuramsal ve görgül yaklaşımların çok sınırlı düzeyde olduğu görülmektedir. Ülkemizde eşler arasındaki

ilişkiyi ölçmeye yönelik olarak batı literatüründeki ölçeklerin Türk kültürüne uyarlama çalışmaları yapılmıştır (Tutarel-Kışlak, 1992; Fıfıloğlu ve Demir, 1997). Uyarlama çalışması yapılmış olan ölçekler daha sonraki çalışmalarda kullanılmıştır (Şirvanlı-Özen, 1999; Yılmaz 2001).

Tutarel-Kışlak'ın (1997) evlilik uyumu ile nedensellik ve sorumluluk yüklemeleri arasındaki ilişkiye yönelik yaptığı araştırmanın bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, eşleri ile uyumsuzluk yaşayanların, eşlerinin olumsuz davranışları karşısında, olumsuz nedensellik ve sorumluluk yüklemeleri yaptıkları anlaşılmaktadır. Olumsuz olayların ardından, eşleri ile uyumsuz olanların zaten az olan doyumları daha da azalmakta ve kendileri de eşlerine olumsuz tepki göstermektedirler. Holtzworth-Munroe ve Jacobson'a (1985) göre, uyumsuz eşlerin tipik özelliği hoş olmayan davranışlara dikkat etmeleri ve gerilimi sürdürücü nitelikte yükleme yapma eğiliminde olmalarıdır. Kullanılan yüklemeler arasından, güdü yükleme boyutu ise evlilikteki uyumsuzluğu en iyi şekilde yordamakta ve kadınlar, eşlerinin uyumsuz davranışlarını erkeklere göre daha fazla bencil güdülere yüklemektedirler. Bu durumda, evliliklerinde uyumsuzluk yaşayanlar bir kısır döngü içine girmekte olup, özellikle olumsuz davranışları eşlerinin bencil güdülerine bağlamakta, bunun yanı sıra, eşlerine karşı daha olumsuz davranışlar göstermekte ve ek olarak evliliklerindeki uyumları daha da azalmaktadır. Ayrıca doyumun azalması, olumlu davranışlara verilen önemin azalmasıyla, olumsuz davranışlara yapılan yüklemelerin ise artmasıyla yakından ilişkilidir.

Tutarel-Kışlak (1996) tarafından yapılan bir diğer çalışmada, depresyon puanı yüksek olan kişilerin, depresyon puanı düşük olanlara göre, olumsuz eş davranışlarına karşı daha fazla yükleme yaptıkları ve sorumluluk yüklemelerini daha fazla kullandıkları belirlenmiştir. İleride yapılacak araştırmalarda kişilerin depresyon düzeyleri, tutumlar, kişilik özellikleri, duygu durumu gibi değişkenler ile kontrol, tutarlılık, yetenek, çaba gibi yükleme boyutları da kullanılarak, aradaki ilişkilerin daha büyük örneklemeler üzerinde incelenmesi gerektiği de vurgulanmaktadır.

Yabancı literatür gözden geçirildiğinde, Franzoi ve arkadaşları (1985) olaylara eşin bakış açısıyla bakmanın evlilikte yaşanan gerilimi azaltmada yardımcı olduğunu, Long ve Andrews (1990) ise bu durumun evlilik uyumunu anlamlı olarak yordadığını belirtmektedirler. Karlsberg ve Karlsberg (1994) yaptıkları araştırmada, yakın ilişki ve duygulanım arasındaki bağın karşılıklı empati ile arttığını ve bunun duygusal açılımı başlattığını gözlemişlerdir. Stephan ve Finlay' e (1999) göre ise empati eğitimle artırılabilir (Akt: Kışlak ve Çabukça, 2002).

Türkiye'de bu çalışmaları destekler araştırmalar bulunmaktadır. Eşlerle çalışan Zubaroğlu (1996), çocuklu eşlerin iletişim biçimleri ve çatışmaları üzerine yaptığı araştırmasında çatışmayı çözen eşlerin, iletişimlerinde eşlerinin bakış açısını göz önünde bulundurabildiklerini belirlemiştir. Soylu ve ark. (1999)'da eşlerin karşılıklı olarak empati kurmalarını sağlamaya çalışmanın eş terapilerinin önemli bir basamağı olduğunu belirtmişlerdir. Kışlak ve Çabukça (2002) ise demografik değişkenler ile empatinin evlilik uyumunu yordamadaki katkılarını araştırmak ve cinsiyete bağlı olarak empati puanları arasında fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yaptıkları araştırma sonucunda, evlilik uyumunu yordayan anlamlı değişkenin empati olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu durumda empati ile ilişkinin niteliği birbiriyle olumlu olarak bağlantılı görünmektedir. Empati puanlarının cinsiyete bağlı olarak değişmediği de belirlenmiştir. Yakın ilişki bağlamındaki empati ve uyumsuz eşlere verilecek empati eğitiminin evlilik doyumunun, uyumunun artmasında önemli rolü olduğu görülmektedir (Kışlak ve Çabukça, 2002).

Ayrıca, yapılan bir diğer çalışmadan elde edilen bulgular, İnsan İlişkileri Beceri Eğitimi Programı'nın evli çiftlerde evlilikte uyum sürecinin ilişkili olduğu; aile bütçesi, arkadaş ilişkileri, cinsellik, toplumsal kurallar, yaşam felsefesi, boş zaman etkinlikleri ve ev dışı etkinlikler gibi konularda ortaya çıkan problemlerin çözümünde daha etkili iletişim kurmalarına yardımcı olduğunu göstermektedir. Uyumlu bir evliliğin sürmesi açısından eşlerin her ikisinin de, iletişim sorunlarının çözümünde işlevsel olan insan ilişkileri

becerilerine sahip olmalarının gerekli olduğu ileri sürülebilir (Sardoğan ve Karahan, 2005).

Diğer yandan, Şirvanlı-Özen (1999) tarafından yapılan bir çalışmada çatışma ve boşanmanın davranış ve uyum problemleri üzerindeki rolleri incelenmiştir. Eşler arasındaki uyumun anne-babalar tarafından değerlendirildiği bu çalışmada, çatışmalı ve boşanmış anne-babaların çocuklarının psikolojik problem düzeyleri ve kaygı düzeylerinin, çatışmasız anne-babaların çocuklarına oranla daha yüksek olduğu; çatışmasız anne-babaların çocuklarının, çatışmalı ve boşanmışlarınkine oranla çevrelerinden daha fazla sosyal destek algıladıkları ortaya çıkmıştır.

Yılmaz (2001) tarafından yapılan çalışmada ise eşler arasındaki uyumun ve anne-baba-çocuk etkileşiminin, çocukların benlik algıları ve akademik başarıları ile olan ilişkileri ilköğretim, lise ve üniversite öğrencilerinde gelişimsel olarak incelenmiştir. İlköğretim döneminde eşler arasındaki uyumun benlik algısının alt boyutlarıyla ilişkili olmadığı bulunurken, lise öğrencilerinde eşler arasındaki uyumun davranıştan hoşnut olmayı ve bütünsel öz-değeri; üniversite öğrencilerinde ise atletik yeterliği ve anne-babayla ilişkileri yordamada anlamlı katkısı olduğu görülmüştür. Anılan çalışmada eşler arasındaki uyum araştırmaya alınan deneklerin anneleri tarafından değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın bulguları, ebeveyni ile olumlu ilişki içinde olan ve anne-babası uyumlu evliliğe sahip çocukların kendilerine ilişkin algılarının da daha olumlu olduğunu göstermiştir. Ayrıca, ülkemizde anne-baba arasındaki uyumun çocuklar tarafından değerlendirildiği bir ölçeğe ve bu konuda yapılan herhangi bir çalışmaya rastlanmadığı için, ilköğretim dönemindeki çocukların anne-babaları arasında doğrudan gözlemledikleri çatışmaya ilişkin algılarının ölçüldüğü bir çalışma yapılmıştır (Yılmaz, basımda). Bu çalışmada çocukların anne-babaları arasındaki çatışmaya ilişkin algılarını ölçmek amacıyla, eşler arasındaki çatışmayla ilgili çalışmalar da vurgulanan çatışmanın sıklığı, yoğunluğu, içeriği ve çözümlenme şekli gibi boyutlar temel alınmıştır. Anılan çalışmada, çocukların algıladığı anne-baba arasındaki uyumun çocuğun benlik algısının çeşitli boyutlarını yordamada anlamlı katkısı olup olmadığı araştırılmıştır. Elde edilen bulgular, çocuklar tarafından algılanan

anne-baba arasındaki uyumun, benlik algısının akademik yeterlik, davranıştan hoşnut olma ve bütünsel özdeğer alt ölçeklerini yordamada anlamlı katkıları olduğunu göstermiştir. Sonuç olarak, eğer çocukların anne-babaları arasındaki uyuma ilişkin algıları yüksekse, benliklerine ilişkin değerlendirmeleri olumlu olmakta; eğer algılanan uyum düşükse, bu olumsuzluk onların benliklerine ilişkin algılarını da olumsuz yönde etkilemektedir (Yılmaz, 2001).

Erbek ve ark. (2005)'nin aktardığı gibi, Lavee, Mc Cubbin ve Olson (1987), geçmiş yaşam olaylarının daha çok kişisel çatışma ve evlilikteki rollerle ilişkili olup evlilik uyumunda azalmaya neden olduğunu ileri sürmüştür. Benzer şekilde, Sabatelli ve Bartle-Haring (2003), evli çiftlerin evlilik uyumları ile yetiştikleri ailelerinden aldıkları özellikleri, evlilik hayatlarında da kullanmaları arasındaki ilişkiyi araştırmışlar, ve her iki eşin ailelerinden getirdikleri bireysel deneyimlerin ve özelliklerin; evlilik uyumunu etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Evli çiftlere yönelik bir diğer çalışmada Tümer (1988), evli çiftler arasındaki etkileşimi bozduğu düşünülen çatışma odakları ve iletişim sorunlarını belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada, eşler arasındaki yaş farklarına göre, eşler arasında çatışmanın en yoğun yaşandığı yaş aralığının 3-5 yaş olduğu, en az yaşanan yaş aralığının ise aynı yaşta olmak ya da 6-8 yaş aralığı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yaşın ilerlemesiyle birlikte çiftlerde aktif çatışma azalmaktadır.

II.3. Bağlanma Stilleri ve Kişiler arası İlişkiler

Bağlanma kuramı, insanların kendileri için önemli olan diğer başkalarıyla güçlü duygusal bağlar kurma eğiliminin nedenlerini açıklayan bir yaklaşımdır. Duygusal bağ kurma eğilimi ve gereksinimi, yeni doğan bebeklerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli ve gelişimsel açıdan işlevsel olan bağlanma sistemini ifade eder. Bağlanma sistemi, bebeklerin onlara bakan kişiye/kişilere fiziksel yakınlığını güçlü tutarak hem kendilerini

çevreden gelebilecek tehlikelerden korunmasına yardım eder hem de onlara çevreyi keşfetmeleri için gerekli koşulları sağlar (Solmuş, 2002).

Yakın ilişkiler hakkında yapılan çalışmalardan Bowlby'nin (1951) bağlanma kuramı insan ilişkilerini en iyi açıklayan ve en güvenilir yaklaşımlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Bowlby (1979) bağlanma ilişkilerinin kişinin tüm yaşamı boyunca çok önemli olduğunu ve bağlanma davranışının insan ilişkilerini “beşikten mezara” belirlediğini savunmuştur. İnsanlar yaşamları boyunca yakın ilişkiler kurma ihtiyacı içinde olduklarından, başkalarına nasıl bağlandıkları da oldukça önemli hale gelmektedir. Bowlby'ye (1988) göre, bağlanma ve bakım karşılıklı ilişki içinde birbirini tamamlayan iki sistemdir. Bağlanma sistemi, Bowlby'nin bağlanma kuramının en önemli konusudur (Elliot ve Reis, 2003, Akt: Çelik, 2004).

Duygusal bağ kurma eğilimi ve gereksinimi, bebeklerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için temel bir ihtiyaçtır. Bu bağ kurma eğilimi bağlanma sistemi olarak adlandırılmaktadır. İnsan yavrusu doğar doğmaz bağımsız olamamakta, mutlaka uzun bir süre bir yetişkinin bakımına ihtiyaç duymaktadır. Bu yetişkin kişi genellikle annedir ancak, bazı durumlarda annenin yerini başka bir kişi (bakıcı) de alabilmektedir. Bağlanma kuramına göre bakıcı ile bebek arasında kurulan ilişki kişinin ilerdeki yaşamı boyunca kuracağı yakın ilişkilerin biçimini belirlemektedir. Bağlanma biçimleri, genel olarak bakıcı ve bebek arasında kurulan ilişkinin sonucunda şekillenmektedir. Biyolojik olarak bağlanma figürü zaman içinde öncelik ve yer değiştirmektedir. Yani bebeklik yıllarında bağlanma figürü anne ya da onun yerine geçen bakıcı kimse iken yetişkin yaşamında bağlanma figürü karşı cinsten birisi veya eş olabilmektedir (Çelik, 2004).

Bağlanma kuramına göre, yaşamın ilk yıllarında anne/bakıcının çocuğa verdiği tepkilere bağlı olarak, çocuk kendisine ve başkalarına ilişkin zihinsel modeller oluşturur ve bu zihinsel modeller daha sonraki yıllarda yakın kişiler arası ilişkiler için bir rehber ve model, görevi görür. Bowlby (1969; 1973), zihinsel modeller ya da “içsel çalışan

modeller” (internal working models) adını verdiği bu beklentilerin tamamen anne/baba ya da bakıcı davranışlarıyla şekillendiğini öne sürmüştür.

Bowlby’ye (1978) göre bağlanma deneyimleri temelinde gelişen bu zihinsel modeller iki ana boyut içermektedir. Bunlar;

1. Bağlanma figürünün genel olarak korunma ve destek çağrılarına karşılık veren türden biri olarak görülüp görülmediği,
2. Kişinin kendisini başkaları, özellikle de bağlanma figürü tarafından dikkate ve sevilmeğe değer birisi olarak görülüp görmediğidir.

Yine Bowlby’ye (1969; 1973; 1979; 1980) göre insan yavrusundaki bağlanma davranışları (örn. Yakınlık arayışı, gülümseme, yapışma) yetişkin tarafından (dokunma, sarılma, sakinleştirme) gibi davranışlarla karşılanmakta, ve bu davranışlar, bebeğin belli bir yetişkine bağlanma davranışlarını güçlendirmektedir. Bağlanma davranışlarının aktive olması bebeğin çevreden aldığı sinyallere bağlı olarak değerlendirmeler yapmasına neden olmakta ve bu da bebeğin öznel güvenlik ve güvensizlik deneyimlerini oluşturmaktadır. Güvenlik deneyimi bağlanma sisteminin hedefidir. Bu deneyim bebeğin ilk yıllarda ve daha sonra devam edecek olan duygusal deneyimlerini düzenlemede kullanılacaktır (Sroufe, 1996, Akt: Çelik, 2004).

Bu kurama göre, bağlanma bebeklik dönemindeki ilk iki sene içinde dört genel evrede gelişmektedir:

- 1-) Bağlanma öncesi aşama (doğum-ilk 6 hafta): Yaşamın ilk haftalarında bebekler kendilerine bakan kişiyle yakın temas içerisindedirler, onlar bebeklerin yemek ve bakım gibi temel ihtiyaçlarını karşılarlar. Tanımadıkları bir kişi ile kaldıklarında üzüntü duymazlar, bu kişiyi kendilerine bakan kişiden ayırt edemezler.

2-) Bağlanmanın başlaması aşaması (6 hafta- 8 ay): Bebekler tanıdıklarına ve yabancılara farklı davranmaya başlarlar ve 6-7 aylıkken, tanımadıkları nesne ve insanlar ile karşılaştıklarında “tedbir” alırlar. Örneğin, bu durumlarda annelerine yakınlaşmaya çalışırlar.

3-) Tam bağlanma aşaması (6-8 ay – 18-24 ay): Çocuklar anneleri veya ona bakan kişiler odadan çıktığında “ayrılık korkusu” duyarlar. Bu korku, çocuk ve bağlandığı kişi ile arasındaki fiziksel ve duygusal ilişkiyi düzenler. Çocuk ve ona bakan kişi arasındaki uzaklık arttığında biri (anne veya çocuk) mesafeyi azaltmaya yönelir. Bağlanma çocuğa “güven” duygusunu yaşattığı için annesi onun için güvenilir bir üstür. Çevreyi keşfetmek için bağlanma kurduğu kişiden zaman zaman uzaklaşır. Ancak, bu süreçte teması bazen yenilemek ister ve güvenilir bir üs olan o kişiye geri döner. Daha sonra yine keşfine devam eder.

4-) Karşılıklı ilişkinin kurulması (18-24 ay ve sonrası): Çocuk hareketlendiğinde ve annesinden uzak uzun süreler geçirmeye başladığında bağlanma ilişkisini sağlamak ikisinin görevidir. Ya anne, ya da çocuk teması yenilemek için harekete geçer. Bu evre birkaç yıl sürer (Şenocak, 2007).

Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall (1978), deneysel bir yöntemle Bowlby'nin kuramının temel sayıtlarını sınamışlar ve bebek-anne arasındaki bağlanma süreciyle ilgili olarak üç farklı bağlanma stili tanımlamışlardır. Onlara göre, bu stiller, annenin, bebeğin kendisine gereksinim duyduğu anda yanında olması ve koruma sağlaması ile gereksinimlerine duyarlı olması ve doyum sağlamasıyla ilişkilidir. Güvenli bağlanma stiline sahip bebekler, anneleriyle olan yakınlık ve ayrılık durumlarında gerginlik yaşamazlar; kaçınan bağlanma stiline sahip bebekler, annelerine karşı mesafelidirler ve kendi kendine “yetebilmeye” aşırı önem verirler; kaygılı/kararsız bağlanma stiline sahip bebekler ise, anneleriyle ilişki kurma/yakınlaşma sürecinde birbiriyle tutarlı olmayan girişimlerde bulunurlar ve çok kısa süreli ayrılıklara bile katlanamazlar.

Hazan ve Shaver (1987), Ainsworth ve ark.'nın (1978) bebeklik dönemi bağlanma süreciyle ilgili olarak ortaya koymuş olduğu üç kategorilik sistemi yetişkinlik dönemindeki romantik aşkı (temelde, tüm sosyal ilişkileri) inceleyebilmek amacıyla geliştirmişler; bu dönemdeki romantik ilişkilerin nasıl biçimlendiğinin, sürdürüldüğünün ve sona erdirildiğinin bebeklik dönemindeki bağlanma süreci çerçevesinde anlaşılabilceğini öne sürmüşlerdir. Ainsworth ve arkadaşlarının geliştirmiş olduğu üçlü bağlanma sistemini romantik ilişkilere de uyarlamışlar ve buna paralel olarak da üç tür bağlanma stili tanımlamışlardır: Güvenli bağlanma stiline sahip bireyler, insanlarla yakın ilişkiler kurmaktan ve onlara bağlı olmaktan dolayı kendilerini rahat hissederler. Kaçınan bağlanma stiline sahip bireyler, insanlara yakın ve bağlı olmaktan dolayı huzursuzluk duyarken, kaygılı/kararsız bağlanma stiline sahip yetişkinler ise, insanlarla yakın ilişkiler kurmak için yoğun bir istek duymakla birlikte onlar tarafından terk edilme ve reddedilme korkusu yaşarlar.

Bartholomew ve Horowitz'de (1991), Hazan ve Shaver'ın üçlü modelindeki kendilik ve diğeri modellerine olumluluk ve olumsuzluk boyutlarını eklemişler ve böylelikle dört farklı bağlanma stili ortaya koymuşlardır: Güvenli bağlanma (bireyin kendisini sevmeye/desteklenmeye değer olarak algılaması ve diğeri insanların güvenilir olmasını/kendisinin gereksinimlerine duyarlı olacaklarına inanması), saplantılı bağlanma (bireyin kendine duyduğu saygının düşük olması/kendisini sevmeye değer görmemesi ve diğeri insanların güvenilir olması/kendisinin gereksinimlerine duyarlı olacaklarına inanması), kayıtsız bağlanma (bireyin kendisini sevmeye/desteklenmeye değer olarak algılaması ve diğeri insanların güvenilmez ve reddedici olduklarına inanması) ve son olarak korkulu bağlanma (bireyin kendine duyduğu saygının düşük olması/kendisini sevmeye değer görmemesi ve diğeri insanların güvenilmez ve reddedici olduklarına inanması). Bartholomew ve Horowitz'in, dörtlü bağlanma sistemindeki güvenli bağlanma stili Hazan ve Shaver'ın modelindeki gibidir; saplantılı bağlanma stili de kaygılı/kararsız bağlanma stiline karşılık gelmektedir. Ancak, kaçınan bağlanma stili, dörtlü bağlanma sisteminde korkulu ve kayıtsız olmak üzere ikiye ayrılarak genişletilmiştir (Solmuş, 2003).

Solmuş (2002) insanların bebeklik döneminde ebeveynleriyle (ağırlıklı olarak anne) kurdukları ilişki ile yetişkinlik dönemindeki romantik ilişkilerinin çeşitli açılardan benzerlikler gösterdiğini vurgulamaktadır. Bir çocuğun, bağlanma figürü (anne) yanında olduğunda ve gereksinimlerine duyarlılık gösterdiğinde kendisini güvende hissetmesi gibi yetişkinler de, eşleriyle birlikte olduklarında ve gereksinimlerine doyum bulduklarında kendilerini güvende ve rahat hissederler. Bu durumda, eş, bireyin, örneğin iş yaşamında yaratıcı projeler geliştirmesini (bebeklik dönemindeki çevreyi keşfetme sürecindeki gibi) sağlayan güvenli bir temel olma özelliği taşır. Birey, kendisini, gergin, hasta ya da tehlike içinde hissettiğinde eşi, güvenlik, rahatlık ve koruma sağlar. Bir başka deyişle, aşk yaşantısı, güvenlik duygusu sağlayan yetişkin bir eşle yaşanan duygusal bir bağdır. Bu noktada, bebeklik dönemi ile yetişkinlik dönemi bağlanma süreci arasındaki farklılıklara da değinilebilir. Bebek ile anne arasındaki bağ tek yönlüdür, bebek gereksinimlerinin karşılanması için rahatlık arar, anne de bu isteğe duyarlılık gösterir. Yetişkin romantik ilişkilerdeki bağlanma süreci ise, karşılıklıdır, her iki birey de hem bakım alan hem de bakım veren konumundadır (sevgi, şefkat, sıcaklık vb. almak ve vermek), ayrıca, yetişkin bağlanma süreci cinsel ilişkide bulunma ve ortak amaçlara sahip olma gibi faktörleri de içine almaktadır. Dolayısıyla, yetişkin romantik bağlanma sürecinin, bağlanma, ebeveynlik (bakım) ve cinsel ilişki öğelerinin bir bileşimi olduğu söylenebilir (Solmuş, 2002).

Yukarıda anlatılan kurumlara bağlı olarak yetişkin bağlanma sürecinin/stillerinin davranış örüntülerini şu şekilde betimlemek mümkündür:

Güvenli Bağlanma: Güvenli bağlanmaya sahip bireyler, eşlerine kolaylıkla yaklaşabilirler ve onlara bağlı olmaktan da mutludurlar. Terkedilme ve insanların onlara onların istediğinden daha fazla yakınlaşmaları yönünde kaygıları yoktur. Uzun süreli ilişkiler kurarlar, özellikle uzun süreli eşlerle yaşanan cinsellikten hoşlanırlar, hem kendilerine hem de diğer insanlara duydukları saygı ve güven yüksektir, stres altındayken sosyal destek ararlar, kendilerini açmaktan (self-disclosure) ve diğer insanların da kendilerini onlara açmalarından hoşlanırlar, kişilerarası ilişkilerinde olumlu, iyimser/yapıcı bir tutum sergilerler ve diğer bağlanma stillerine sahip bireylerden daha az oranda fiziksel rahatsızlık belirtileri ve ölüm korkusu gösterirler.

Kaygılı/Kararsız Bağlanma: Güvenli bağlanmaya göre daha olumsuz ögeler içeren bağlanma stili ise kaygılı/kararsız bağlanmadır. Kaygılı/kararsız bağlanma stiline sahip bireyler, çoğunlukla, eşlerine onların olduğundan daha fazla oranda yakınlaşma ihtiyacındadırlar, bununla birlikte, eşlerini de kendilerine yeterince yakın olmamakla suçlarlar. Terk edilme korkusu bu bağlanma stiline en belirgin özelliklerindedir. İlişkileri, derin bir biçimde yaşanmakla birlikte kısa sürelidir, bir kayıp sonrası (ayrılma, terk edilme ya da ölüm) yoğun bir acı duyarlar, kendilerine duydukları saygı değişkenlik gösterir, cinsel birleşmeden ziyade sarılıp uyuma tarzında bir cinsel yaşam yönelimi gösterirler, sosyal ilişkilerinde kaçınan bireylerdeki kadar yüksek olmamakla birlikte reddedilme kaygısı duyarlar, romantik ilişkilerinde kıskançlık ve güvensizlik gösterirler, kişiler arası ilişkilerde yoğun bir öfke yaşarlar, ayrılık ve ölüm korkusu baskındır. Romantik ilişkinin güvenliği konusunda aşırı kaygılıdırlar, yoğun bir biçimde eşlerine (partner) odaklıdırlar, eşlerini kontrol etmeye yönelik davranışlarda bulunurlar ve ilişkinin sona ermesine karşı aşırı duyarlıdırlar (hypervigilant). Bu bağlanma stili, ilişki içerisinde duygusal iniş çıkışlarla belirgindir. Uzun süreli ilişkilerin de bile kendilerini ilişki içerisinde var eden nedenleri bilememekte, o ilişkide olmanın kazandırdığı faktörleri ya da doyum sağlattığı gereksinimleri tanımlamakta da güçlük çekmektedirler. “İlk görüşte aşk” türü deneyimlere eğilimlidirler, eşlerini idealize ederler, ilişkilerinde yoğun kıskançlık yaşarlar ve ilişki süreci boyunca olumlu duygulanımlardan ziyade olumsuz duygulanım yaşamaya daha eğilimlidirler (Solmuş, 2002). Genel olarak değerlendirildiğinde, kaygılı/kararsız bağlanma stiline sahip bireylerin evlilik ilişkilerindeki doyumun düşük olduğu düşünülebilir.

Kaçınan Bağlanma: Kaçınan bağlanma stiline sahip bireyler, eşlerine güven duymazlar, insanların kendilerine bağlanmış olduğu duygusu gerginlik yaratır, ilişkilerine son derece sınırlı oranda duygusal yatırım (investment) yaparlar, eşleriyle cinsel ilişki sırasında bir başka insanı düşlerler, ayrıca, bir aşk yaşantısı olmadan cinsel ilişkiye girme eğilimi de yüksektir. Kendileri stres altındayken yalnız kalmayı tercih ederler bununla birlikte eşleri stres altındayken de onlardan uzaklaşma eğilimi gösterirler. Özellikle olumsuz duygular yaşadıkları anlarda, olayı/kişiyi “umursamayarak/önemsemeyerek, inkar ederek” ya da

“bastırarak” başa çıkarlar. Her türlü sosyal ilişkiyi “sıkıcı” ve “gereksiz” bulurlar, ancak bu bakış açısı, gerçeği yansıtmanın ötesinde sadece bir görünümdür, bir başka deyişle savunma mekanizmasıdır; kaçınan bireyler kendilerini “kimsenin yardımına ihtiyaç duymayan, ayakları yere sağlam basan, güçlü“ vb. bireyler olarak “sunarlar”. Çünkü, bir başkasının desteğine/yardıma ihtiyaç duymak demek bu kişiye bağlı/bağlanmış olmak, yakın olmak (sıcaklık duymak) ya da bu kişiyi sevmek demektir, bu durum da bebeklik döneminde annenin yakınlık göstermeyen/reddedici/uzak olmasının yarattığı olumsuz etki gibi o kişi tarafından sevilme/istenme/reddedilme olasılığını gündeme getirecek ve reddedilme korkusu uyandıracaktır; birey böylelikle yaşamı boyunca birçok konu hakkında “isteyip reddedilmek” yerine “istemeyecektir”. Kaçınan bireylerin, “her konuda” kendi kendilerine yeterli olmaları gerektiği yönündeki inançlarının (“hep yalnız olacağına inanmak ve kendi başının çaresine bakmak” gibi) ve buna uygun davranışlar sergilemelerinin nedeni budur (Solmuş, 2002).

Kaçınma davranışı, karşıt cinsten iki insanın bir araya gelerek oluşturduğu ve işbirliğine dayalı bir süreç olan evlilik ile zıt bir davranış örüntüsü içermektedir. Bu nedenle kaçınan bağlanma stiline sahip bireylerin evlilik ilişkilerinden yüksek düzeyde doyum elde etmeleri zor görünmektedir. Çünkü evlilik ilişkisinde partnerlerin ekonomik, sosyal, cinsel ve fiziksel olarak yaşamın bir çok boyutunda ortak hareket etmesi, işbirliği içinde olması gerekmektedir.

Ayrıca, kaçınan bağlanma stiline sahip bireyler, kendilerini açmazlar diğer insanların da kendilerini onlara açmalarından rahatsızlık duyarlar, kendisini çok fazla oranda açan insanları da çekici bulmazlar. İlişkilerini de olumsuz bir biçimde hatırlama eğilimi gösterirler. Reddedilme korkuları ya da sosyal ilişkilerin gerekliliğine inanmamaları nedeniyle yoğun duygusal ilişkilerden kaçınırlar. İnsanların kendilerine yeterince özen göstermeyeceklerine inanırlar ve bu nedenle kendi kendilerine yeterli olmaya çalışırlar. Sosyal ilişkilerini, yakınlık (intimacy) duygusunun gelişmesine imkan vermeyecek biçimde yapılandırmaktadırlar. Bir ya da birkaç kişiyle hem de kısa süreli ilişkiler (gerek sosyal gerekse romantik ilişkiler açısından) yürütmek bu bağlanma stiline

sahip bireylerin yakınlık konusunda kendilerini korumalarını sağlamaktadır. Ayrıca, eşleri stres altındayken ve kendilerinden yardım istediklerinde öfke duyarlar (Solmuş, 2002).

Yapılan bir araştırmada (Hazan ve Shaver, 1990), güvenli bağlanma stiline sahip bireyler, aile/eş yaşamlarının iş yaşamlarından daha değerli olduğunu ve iş yaşamlarıyla karşılaştırıldığında aile/eş yaşamlarından daha fazla oranda zevk aldıklarını belirtmişlerdir. Bir tercih yapmak durumunda kaldıklarında, iş yaşamında başarılı olmaktan ziyade aile/eş yaşamında başarılı (mutlu) olmayı tercih edeceklerini belirtmişlerdir. Yine bu araştırma sonucunda, güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin, işlerini en az oranda geciktiren, işten ayrılma oranının en az olduğu, bir işi tamamlamakta en az zorlanan, başarısızlık ve iş arkadaşları tarafından reddedilme korkusunu da en az oranda yaşayan grup olduğu görülmüştür. Ayrıca, güvenli bağlanma stiline sahip bireyler, tatile çıkmaktan hoşlandıklarını ve iş yaşamlarının hem aile yaşamlarına hem de fiziksel-psikolojik sağlıklarına zarar vermesine izin vermediklerini bildirmişlerdir. Kaygılı bağlanma stiline sahip bireyler ise, diğer insanlarla ekip halinde çalışmayı tercih ettiklerini, ancak, yanlış anlamalara maruz kaldıklarını ve yeterince de takdir edilmediklerini belirtmişlerdir. Diğer insanlar tarafından onaylandıklarında (sosyal olarak kabul gördüklerinde) motive olduklarını, ancak, iş arkadaşlarının, kendilerinin iş performansından etkilenmemelerinden ve bunun bir sonucu olarak da kendilerini dışlamalarından çekindiklerini bildirmişlerdir. Yine, kaygılı bağlanma stiline sahip bireyler, kişisel ihtiyaçlarının ve iş arkadaşlarıyla olan sosyal ilişkilerinin verimliliklerini de etkilediğini (ya da ihtiyaçlarıyla sosyal ilişkilerinin çatıştığını) belirtmişlerdir. Bir diğer çalışmada da, işyerinde en yüksek oranda ödüller (motive edici faktörler) alan çalışan kadınların güvenli bağlanma stiline sahip kadınlar olduğu görülmüş, en düşük ödül miktarı ise korkulu bağlanma stiline sahip kadınlar tarafından bildirilmiştir. Kayıtsız ve saplantılı bağlanma stillerine sahip kadınlar ise bu iki grup arasında yer almışlardır. Araştırma 4.5 yıl sonra aynı denekler kullanılarak tekrarlanmış, ilk uygulamada olduğu gibi bu uygulamada da korkulu bağlanma stiline sahip kadınlar diğer bağlanma stillerine sahip kadınlardan daha az oranda ödül aldıklarını belirtmişlerdir (Vasquez, Durik ve Hyde, 2002).

Kaygılı bağlanma stiline sahip bireylerde, iş yaşamı ile aile/iş yaşamının birbirini etkilediği/çatıştığı (interfere) görülmektedir. Bununla birlikte, bu stile sahip bireylerin, oranı/sıklığı çok yüksek düzeyde olmasa da, iş arkadaşlarına yönelik romantik bir ilgi taşıdıkları görülmektedir; bu durum onların yoğun bir biçimde diğer insanlarla birlikte olma ve bağlanma gereksinimleriyle açıklanabilir. Yine bu grubun, iş yaşamlarından ziyade aile/eş yaşamlarında daha fazla üzüntü yaşadıkları görülmektedir. Kaçınan bağlanma stiline sahip bireyler için ise, iş yaşamı aile/eş yaşamından daha önemlidir. Bu durum sadece kaçınan bağlanma stiline sahip bireylerde görülmektedir ve iş yaşamında başarılı olmak aile/eş yaşamında başarılı olmaktan daha önemlidir. Bu stile sahip bireylerin, bir tercih yapmak durumunda kaldıklarında da iş yaşamında başarılı olmayı tercih edecekleri görülmektedir. Kaçınan bağlanma stiline sahip bireylerin, genel olarak yaşam doyumu elde etmelerinin ve mutlu olmalarının iş yaşamındaki başarıya bağlı olduğunu ve iş yaşamındaki başarının aile/eş yaşamını da olumlu biçimde destekleyecek bir faktör olacağını söylemek mümkündür (Hazan ve Shaver, 1990).

Hazan ve Shaver (1990) kaçınan bağlanma stiline sahip bireylerin, iş yaşamlarının hem aile/eş yaşamlarını hem de sağlıklarını olumsuz biçimde etkilediğini bildirmişlerdir. Bununla birlikte, yalnız çalışmayı en fazla oranda tercih eden grup kaçınan bağlanma stiline sahip bireyler olmuş, ve bu bireyler, iş yaşamlarının ailelerine (sosyal yaşama) ayıracak zaman bırakmadığını ve tatile gitmenin de kendilerine zevk vermediğini belirtmişlerdir. Ayrıca, kaçınan bağlanma stiline sahip bireylerin, güvenli ve kaygılı bağlanma stiline sahip bireylerle karşılaştırıldıklarında, çalışma hayatında olmadıklarında (işsiz olduklarında) kendilerini en fazla oranda gergin/sinirli hisseden grup olduğu gözlenmiştir. Bu stile sahip bireylerin, işleriyle aşırı derecede ilgileniyor olmaları performans düzeylerinin artmasına yol açmakla birlikte aile yaşamlarını olumsuz bir biçimde etkilemektedir.

Sumer ve Knight (2001), yaptıkları araştırmada, bağlanma stilleri açısından aile ve iş yaşamı arasındaki ilişkiyi/dengeyi incelemişler ve üç farklı model öne sürmüşlerdir: a) Taşma (spillover) modeline göre, yaşamın bir alanındaki doyumun/mutluluğun artması

diğer alanlardaki doyumunu da arttırmaktadır. Örneğin, aile yaşamında mutlu olmak iş yaşamındaki mutluluğu da arttırmaktadır. b) Karşılık (compensation) modeline göre, iş ve aile yaşamı bir tezatlık ifade eder, her iki yaşam alanı arasında yaşanan doyum miktarı açısından ters bir ilişki vardır. Örneğin, aile yaşamında doyumsuzluk artıkça bireyin iş yaşamındaki doyumunu ya da doyum arayışı da artmaktadır. Karşılık modeline göre, çalışanlar, bir alanda doyumsuzluk yaşadıkları durumlarda diğer alanla daha da ilgili hale gelirler. c) Bölünme (segmentation) modeli ise, yaşamın bu iki alanının birbirinden ayrı (ilişkisiz) ve bağımsız olduğunu öne sürmektedir. Taşma süreci, iş ve aile yaşamı arasında birindeki doyum artıkça öbüründekinin de artması şeklinde pozitif bir ilişki olarak tanımlanabilirken, karşılık, birindeki doyum artıkça öbüründekinin azalması şeklinde ortaya çıkan negatif bir ilişki olarak değerlendirilebilir. Bölünme ise, arada olumlu ya da olumsuz her hangi bir ilişkinin olmadığını ifade eder. Bu araştırma sonucunda, güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin, hem kayıtsız hem de saplantılı bağlanma stiline sahip bireylerden daha fazla oranda aile yaşamlarından iş yaşamlarına doğru pozitif bir taşma olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum, güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin, aile ilişkilerinde yaşadıkları doyumun artmasına paralel olarak iş yaşamlarındaki doyumun da arttığını göstermektedir. Bununla birlikte, yine güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin, hem kayıtsız hem de korkulu bağlanma stiline sahip bireylerden daha fazla oranda iş yaşamlarından aile yaşamlarına doğru pozitif bir taşma yaşadıkları görülmüştür. Bu bulgu da, güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin, iş yaşamlarında doyum sağladıkları oranda aile yaşamlarındaki doyum düzeylerinin de arttığını göstermektedir. Kendilerine karşı olumsuz tutumlara sahip bireylerin (saplantılı ve korkulu bağlanma stilleri), kendilerine karşı olumlu tutumlara sahip bireylerle (güvenli ve kayıtsız bağlanma stilleri) karşılaştırıldıklarında, aile yaşamlarından iş yaşamlarına doğru negatif bir taşma yaşadıkları görülmektedir. Bu durum da, hem saplantılı hem de korkulu bağlanma stiline sahip bireylerin, aile ilişkilerinde doyumsuz olduklarında iş yaşamlarında da doyumsuz olduklarını göstermektedir. Yine bu araştırmanın bulgularına göre, saplantılı bağlanma stiline sahip bireyler, hem güvenli hem de kayıtsız bağlanma stiline sahip bireylerden farklı olarak, aile yaşamlarından iş yaşamlarına doğru negatif bir taşma olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuç, saplantılı bağlanma stiline sahip bireylerin, aile ilişkilerinde doyumsuz olduklarında iş yaşamlarında da doyumsuz olduklarını göstermektedir. Ayrıca, saplantılı bağlanma stiline sahip bireylerin, iş yerinde yaşadıkları doyumsuzluğun, kendisini, işten

kaçma, yeterli performans gösterememe, hata yapma vb. gibi faktörlerle gösterdiği görülmektedir. Bununla birlikte, saplantılı bağlanma stiline sahip bireylerin, diğer üç bağlanma stiline sahip bireylerden daha az oranda bölünme (karşılıklı olarak herhangi bir ilişki ya da etkileşimin olmaması) yaşadıkları görülmüştür (Solmuş, 2003).

Çıkan ve evli çiftlerle yapılan önceki araştırmalar, bireylerin her zaman partnerlerini benzer bağlanma stillerinden seçmediğini göstermektedir. Güvenli bireyler en çok güvenli bireylerle birlikte olmasına rağmen, kaygılı kişiler nadiren kaygılı kişilerle, kaçınan bireyler nadiren kaçınan bireylerle eşleşirler (Kirkpatrick ve Davis, 1994; Senchak ve Leonard,1992). Kadının kaygılı ve erkeğin kaçınan olduğu bu ilişkiler, çok doyumlu ilişkiler olarak belirtilmemesine rağmen, nispeten daha sık rastlanan ve bireylerin daha çok içinde bulunduğu ilişkiler olarak değerlendirilebilir (Collins ve Read, 1990; Kirkpatrick ve Davis, 1994; Simpson, 1990).

Bazı bağlanma tarzı araştırmacıları, bu şekilde bir tarafın kaygılı bir tarafın kaçınan tarza sahip eşlerin, ilişkide kendi beklentilerini karşılamaya yönelik sosyal seçim sürecinin bir sonucu olarak bir araya geldiklerini belirtmektedirler (Bartholomew, 1990; Kirkpatrick ve Davis, 1994).

Kobak ve Hazan (1991), eşlerden her ikisinin de güvenli bağlanma stiline sahip olması ile evlilik doyumu arasında önemli bir bağlantı olduğunu bulmuştur. Ayrıca güvenli bağlananlar diğerlerine göre evlilik ilişkisindeki problemlerin çözümünde daha yapıcı çözümler bulabilmektedir. Lussier, Sabourin, ve Turgeon (1997), kaçınan ve kaygılı karı ve kocanın evlilikle ilgili güvenli bağlananlara göre daha çok stres ifade ettiklerini bulmuşlardır. Son olarak, Senchak ve Leonard (1992), iki güvenli eşin, biri güvenli diğeri güvensiz gibi karma bağlanma stiline sahip eşlerden daha çok yakınlık ve daha az sözel agresyon ve boşanma yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Mevcut araştırma da, her ikisinde güvenli olduğu eşlerde evlilik daha çok sevgi ve daha az çatışma göstermekte olduğunu iddia etmektedir.

Benzer şekilde, Caspi ve Herbener (1990) bireylerin benzer sosyal geçmişe sahip eşler seçme eğiliminde olduklarını, böylece benzer sosyal ilişkiler yaşadıklarını belirtmektedir. Geçmişte ve şu anda benzer sosyal ortamlara sahip bireylerin eşlerinden davranış değişikliği beklemedikleri, oysa farklı sosyal geçmişe sahip eşlerde böyle bir beklenti olabileceğini ifade etmişlerdir.

Sümer ve Cozzarelli (2004) bağlanma modelleri ve romantik çiftlerin kendileri ve partnerlerinin davranışlarına yönelik yüklemeleri ve ilişkilerinin kalitesi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yakın ilişki yaşayan 352 katılımcıya bağlanma, yükleme ve ilişki niteliğini ölçmeye yönelik ölçekler uygulanmıştır. Sonuçlar, güvenli insanların, güvensiz insanlardan daha az uyumsuz yüklemeler bildirdiğini göstermiştir. Buna ek olarak, yapısal model analizleri kişinin kendisinin bağlanma modelinin (diğerlerinin değil) ilişkideki doyum üzerine hem doğrudan hem de dolaylı etkisinin olduğunu göstermiştir. Kişinin kendisine yönelik yükleme tarzı, karşı tarafın tepki modelini de belirlediğinden, kişinin kendisi ile ilgili yaptığı yüklemeler ve partnerinin davranışları büyük ölçüde binişiklik göstermektedir. Bu bulguların da gösterdiği gibi kişinin kendisi ile ilgili olumlu modele sahip olması, uyumlu yüklemeleri artıran bir kişisel kaynaktır ve bunun sonucunda ilişkinin kalite düzeyini yükseltmektedir.

Yıldız (2005), yaptığı çalışmada, depresyon ve anksiyete tanısı almış çocuklar ile kontrol grubunun anne babalarının bağlanma stillerine göre evlilik uyumlarını incelemiştir.

Depresyon ve anksiyete tanısı alan ve hiçbir psikiyatrik tanı almamış çocukların anne babalarının bağlanma stillerine göre evlilik uyumlarını karşılaştırmak için yaşları 27 ile 58 arasında değişen toplam 90 çiftle çalışılmıştır.

Bulgular, kontrol grubundaki anne babaların, çalışma grubundaki anne babalara göre eşlerini duygusal olarak daha fazla yakın hissettiklerini göstermektedir. Ayrıca, kontrol grubundaki anne babalar, çalışma grubuna göre evliliklerini daha fazla doyum sağlayıcı olarak değerlendirmektedirler. Kontrol grubundaki anne babalar, çalışma grubuna göre eşlerinin ideallerindeki eşe daha uygun olduğunu ve çalışma grubuna göre eşlerinin kendilerini fiziksel olarak daha fazla çekici bulduğunu belirtmektedirler.

Yine Yıldız (2005)'ın bulgularına göre kontrol grubundaki annelerde çalışma grubundaki annelere göre güvenli bağlanma stili daha fazla; çalışma grubundaki annelerde ise korkulu bağlanma stili daha fazladır. Depresyon, durumluk kaygı ve sürekli kaygının, çalışma grubunda (depresyon ve anksiyete tanısı almış olan çocukların anne babalarında) kontrol grubuna göre daha fazla olduğu görülmektedir. Güvenli bağlanma stiline sahip anne babaların evlilik uyumu saptantılı, korkulu veya kayıtsız bağlanma stiline sahip anne babalara göre daha yüksek, depresyon puanı ise saptantılı, korkulu veya kayıtsız bağlanma stiline sahip anne babalara göre daha düşüktür. Yine güvenli bağlanma stiline sahip anne babaların durumluk ve süreklilik anksiyetesinin saptantılı, korkulu veya kayıtsız bağlanma stiline sahip anne babalara göre daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Blysm, Cozzarelli ve Sümer (1997) yaptıkları çalışmada yetişkinlerde romantik bağlanma stilleri ve genel benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmada yer alan kişiler, bağlanma stilleri, genel benlik saygısı ve günlük hayatta karşılaşılabilen farklı alanlardaki yeterlilikleri ile ilgili kişisel algulamalarını değerlendirdikleri bir kişisel-rapor formunu doldurmuşlardır. Sonuçlar, kendine güvenen ve reddedici davranış biçimine sahip olan kişilerin, karmaşık duygular besleyen ve bir takım korkuları olan kişilere göre daha fazla genel benlik saygısı ve ortalama yeterlilik gösterdiklerini ortaya çıkarmıştır. Ancak, bağlanma stillerindeki belirgin farklılıklarda ortaya çıkan yeterlilik durumu, sadece sosyal konularla ilgili alanlarda kendini göstermiştir.

II.4. Cinsiyet Rollerini

Anglo-Amerikan dilinden gelen ve Avrupa'nın değişik ülkelerinde de kullanılan Gender (Cinsiyet) kişinin sadece biyolojik (genetik) mahiyetini değil sosyal boyutunu da ön plânda tutan bir kavramdır. Cinsiyet rolleri, kadın ve erkeklerin cinsiyetleri temelinde nasıl düşünme, davranma ve hissetmeleri gerektiğini tanımlayan, sosyal olarak öngörölmüş farklılıklara dayanan, toplumsal olarak belirlenmiş davranış, yükümlölük ve sorumluluklardır (Seyyar, 2005).

Seyyar (2005), toplumsal cinsiyet kavramını, toplumsal ve kültürel olarak belirlenmiş cinsiyeti, biyolojik cinsiyetten (sex) ayırmak üzere kullanılan bir kavram olarak açıklamaktadır. Başka bir ifade ile biyolojik yapı içerisinde değil, toplumsal, politik ve ekonomik doku çerçevesinde belirlenen kadın ve erkek arasındaki ilişkiler ve roller sistemini işaret eder. Toplum tarafından inşa edilir, öğrenilir dinamiktir ve zaman içinde değişebilir.

Bireylerin doğuştan getirdikleri farklı biyolojik ve fizyolojik cinsiyet özellikleri ve yaşamlarının daha ileri dönemlerinde çeşitli öğrenme süreçleriyle kazandıkları cinsel davranış ve rolleri ifade etmek amacıyla, eşey (sex) ve cinsiyet (gender) ayırımı yapılmaktadır. Giddens (1996)'e göre, eşey (sex) sözcüğü kadın ve erkek arasındaki biyolojik ve anatomik farklılıkları ifade etmekte ve cinsel eylemden farklı olarak ele alınmaktadır. Cinsiyet (gender) sözcüğü ise, kadınlar ve erkekler arasındaki psikolojik, sosyal ve kültürel farkları ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu ayırımı yapmanın önemine işaret eden Giddens (1996), kadınlarla erkekler arasındaki farkların bir çoğunun fiziksel olmadığını öne sürmektedir.

Gündoğdu'nun da (2001) belirttiği gibi, kadın ve erkek davranışları arasındaki farkların ne kadarının eşeyle, ne kadarının cinsiyetle ilgili olduğu konusunda ise literatürde bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bazıları bu farkların doğuştan geldiğini, değişik

kültürlerde benzer biçimler aldığı, sosyo-biyoloji alanındaki bulguların bu yönde olduğunu ifade ederken, hemen hemen bütün kültürlerde kadınların değil, erkeklerin avcılık ve savaşa katıldıkları örneğini vermektedirler. Bu görüşün temelinde erkeklerin biyolojik açıdan, kadınların tersine, saldırganlığa eğilimli olduğu varsayımı yatmaktadır (Giddens, 1996).

Karşıt görüşü savunanlar ise, erkeklerin saldırganlık düzeylerinin kültürden kültüre büyük oranda değiştiğini ifade etmektedirler. Bir ayırt edici özelliğin aşağı yukarı evrensel olması, bu özelliğin biyolojik temelli olduğunun bir kanıtı sayılamayabilir. Örneğin pek çok kültürde kadınların çoğu, hayatlarının önemli bir kısmını çocuk bakımıyla geçirmek zorunda olduklarından, avcılık ve savaşta yer almaya hazır olmamaktadırlar. Bu görüşe göre, kadın ve erkek davranışlarındaki farklılıklar esasen kadın ve erkek kimliklerinin toplumsal olarak öğrenilmesi sürecinde gelişmektedir (Elshtain, 1981).

Eşeyler (sexes) arasındaki farklı hormonal yapıların incelenmesi sonucu araştırmacılar, testosteronu erkeklerdeki şiddet eğilimiyle ilişkilendirmişlerdir. Maymunlar üzerinde yapılan araştırmalar, erkek maymunların doğumda kısırlaştırıldığında daha az saldırgan olduklarını, dişi maymunlara testosteron verildiğinde diğer dişilerden daha saldırgan olduklarını göstermektedir. Öte yandan, maymunlara diğerlerine hükmetme fırsatı verildiğinde testosteron seviyesinin yükseldiği de bulunmuştur (Giddens, 1996). Bu nedenle, hormonların mı saldırganlığı artırdığı, yoksa saldırgan davranışın mı hormon üretimini etkilediği, üzerinde tartışılacak bir konu olarak ortaya çıkmaktadır (Gündoğdu, 2001).

Diğer yandan, Lewontin'e (1982) göre gözlenen davranış farklılıklarında biyolojik etkenlerin önemli bir rolü bulunmaktadır. Ancak, bu etkenlerin varlığına karşın, farklı cinsiyetteki insanların davranışları arasındaki farkların fizyolojik temelleri henüz tam olarak tanımlanamamıştır. Bir kimsenin kadın veya erkek olarak kendi kimliğini belirlemesi sürecinde, bu kimlikle gelen pek çok tutum, fikir ve istek çocukken ona verilen etikete

dayanmaktadır. Bu etiketler kromozomlardaki, hormonlardaki ve görünüşteki biyolojik farklılıklarla tutarlılık içerisinde bulunmaktadır. Bu nedenle biyolojik farklılıklar, toplumsal rollerin nedeni olarak değil, işareti olarak görülmektedir.

Farklı cinsel kimlik ve rollerdeki bireylerin çeşitli değişkenlerdeki farklılıkları araştırmalara konu olmaktadır. Cinsel rollerdeki farklılıklar ister doğuştan getirilmiş ve genetik etkenlerin sonucunda ortaya çıkmış olsun, ister toplumsallaşma sürecinde aile, arkadaş çevresi ve okul gibi çevrelerde öğrenilmiş olsun, değişik cinsiyet rolündeki bireylerin davranışlarında bir fark ortaya çıkardığı açıktır (Gündoğdu, 2001). Aneshensel ve Rosen (1980)e göre genç kızlar, kadın ve erkek özellikleri arasında belirgin bir çizgi çeken ve kadın için birincil yaşam rolü olarak evliliği ve anneliği uygun gören bir sosyo-kültürel sistem içinde yaşamaktadırlar. Bir çoğu, cinsiyeti kalıplaşmış şekilde görmekte; erkek ve kadınların farklı ev ve iş rolleri üstlenmeleri gerektiğine inanmakta ve geleneksel sosyo-kültürel beklentilere boyun eğerek evlenip çocuk sahibi olmayı planlamaktadırlar.

Benzer şekilde, Pollard (1996) bireylerin cinsiyetleriyle ilgili düşüncelerinin veya cinsiyet rolleriyle ilgili yaptıkları açıklamaların, içinde buldukları durum ve geçmişleri tarafından etkilendiğini belirtmektedir. Looft (1971) ise cinsiyet farklarının erken çocukluk çağında gelişmekte olduğunu iddia etmektedir.

Bireylerin her cinsiyet için uygun görülen rollere ilişkin tutumları farklıdır. Genel olarak cinsiyet rolleri geleneksel (yani kadın evdedir ve ev işlerinden, çocuk bakımından sorumludur); ya da modern (yani her iki eşinde kariyeri vardır ve ev işleri eşit olarak paylaşılır) olarak iki şekilde sınıflandırılmaktadır (Amato ve Booth, 1995). Bu farklılıklar sadece bireylerin cinsiyetleri ile değil, ideal evlilik anlayışları ile ilgilidir (Aktaran: Spiker-Miller ve Kees, 1995).

Kız ve erkekler farklı çevrelerde yaşadıkça farklı iki kültür geliştirmektedirler. Farklı çevrelerde yaşayan bu iki cinsiyet, farklı davranış örüntüleri, farklı zevkler, farklı duygusal özellikler, farklı beceriler ve farklı düşünme biçimleri göstermektedirler. Modern toplumlarda kadınların günlük yaşama daha çok katılmaya başlamaları, toplumsal yaşamda cinsiyet ve cinsel rollerdeki farklılıkların tartışılmaya başlanmasına neden olmuştur. Davidson ve Cooper (1992)'a göre bütün yöneticiler ev ve iş sorumluluğu taşırlarsa da kadınlar erkeklerden daha fazla baskıya maruz kalmaktadırlar. Bu baskı, bütün yaşam dönemleri için geçerlidir. Kadın yöneticiler erkeklerden daha az çocuk sahibi olma eğilimindedirler. Erkek için erkeksilik sorunsuz, kabul edilebilir bir yaşam anlamına gelirken kadın için potansiyel bir sorundur. Kadınlar için yaşantıdaki cinsiyet farklarının altında "eş" ve "anne" sayılırları yatmaktadır. Erkek için rahatlık ve destek anlamına gelen ev yaşamı kadın için örtüşen sorumluluklar demektir (Gündoğdu, 2001, Aktaran: Nicolson, 1996).

Will, Self ve Datan, (1976) ise, erkekler ve kadınlar arasında cinsiyet rollerinde gözlenen farklılıkta kritik değişkenlerden birisinin de toplumsallaşma olduğunu belirtmektedirler. Cinsiyetin toplumsallaşması aile, okul, medya gibi kurumlar aracılığıyla cinsel rollerin öğrenilmesi anlamına gelmektedir. Cinsiyet farklılıklarının, sosyal etkenlerden kaynaklanıp kaynaklanmadığını anlamak için pek çok araştırma yapılmıştır. Anne-bebek arasındaki etkileşimi inceleyen çalışmalar, ana-babaların farklı cinsiyetteki çocuklarına davranışlarında farklılıklar olduğunu göstermiştir. En azından çocuklara aldıkları oyuncaklar, giysiler ve bu oyuncak ve giysilerin renkleri çocuğun cinsiyetine göre değişmektedir (Aktaran: Giddens, 1996).

Kapız (2005)'a göre, belli bir statüyü işgal eden bireyin o statünün gerektirdiği rol davranışını uygulayabilmesi için o rolün davranış kalıplarını bilmesi gerekmektedir. Bireyler, üyesi buldukları sosyal sistemler içinde, işgal ettikleri statülerin bir sonucu olarak, kendilerinin ve diğerlerinin beklentilerini sosyalleşme sayesinde öğrenirler. Roller ailede, okulda veya işyerinde öğrenilir ve sosyalleşme sürecinin bir parçasıdır. Yaşamın ilk yıllarında ailede başlayan sosyal rollerin öğrenilmesi süreci (sosyalleşme) yaşam boyu

devam etmektedir. Bireyler aileden ayrılıp eğitim kurumlarına geçişte, eğitim sürecinde, iş yaşamına geçişte ve evlilik yaşamlarında farklı statüler ve roller üstlenmekte ve buldukları her koşulda yeni rol davranışları öğrenmektedirler. Yetişkin bireyler, genellikle cinsiyet, evlilik, iş ve arkadaşlık gibi birden fazla rolü aynı anda yerine getirmek durumunda kalmaktadırlar.

Her kültürde, her toplumda kadınlar ve erkekler için tanımlanmış farklı roller vardır. Bu ayırım, kadın ve erkeklerin kendilerini “erkek” ya da “kadın” yapan özelliklerini önemli bir kısmının toplumsal olarak belirlendiğini ve ilişkilerde buna uygun değerler atfedildiğini, dolayısıyla bu algının değişebileceğini vurgulamaktadır.

Farklı cinsiyetteki bireylere yönelik farklı tutumlar ve uygulamalar sonucunda ve toplumsallaşma sürecinde bireylerin cinsiyet rollerinde ortaya çıkan farklılıklar, aynı zamanda bireyin diğer bir çok özelliğini etkileyebilecek nitelikte görünmektedir.

Örneğin, Norlander, Erixon ve Archer (2000) 200 öğrenci (98 erkek, 102 kız) ile yaptıkları çalışmada cinsiyet rolü olarak androjen olan öğrencilerin, kalıp yargıcı (stereotypic), geleneksel (retrotypic), ortalama (midmost) cinsiyet rolüne sahip öğrencilere göre daha yaratıcı olduğunu gözlemişlerdir. Bir başka deyişle, geleneksel cinsiyet rollerinin dışında davranan androjen bireylerin yaratıcılık seviyelerinin daha yüksek olduğu, kalıp yargıcı (stereotypic) öğrencilerin yaratıcılık seviyelerinin ise diğer gruplara göre en düşük olduğu gözlenmiştir (Gündoğdu, 2001).

Yaratıcılık gibi önemli bir kişilik özelliği üzerinde etkili olduğu görülen cinsiyet rollerinin, evlilik gibi önemli bir toplumsal kurum üzerinde de etkili olduğu düşünülebilir. Günümüze değin yapılan araştırmalar, uygun cinsiyet rolleri ve evlilik uyumu arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir (Bowen, 1987; Lye ve Biblarz, 1993). Ancak sonuçlar evlilik doyumunda geleneksel cinsiyet rollerinin mi, yoksa modern cinsiyet rollerinin mi daha

etkili olduğu konusunda çelişmektedir (Amato ve Booth, 1995; Lueptow, Guss ve Hyden, 1989).

Son dönemde yapılan çalışmalarda modern cinsiyet rolüne sahip erkek eşlerin, geleneksel tutuma sahip olanlara göre daha yüksek evlilik uyumu gösterdikleri bulunmuştur. Bunun olası bir açıklamasının, günümüzde modern rolün daha çok kabul görmesi ve yaygınlaşmasının olabileceği düşünülmektedir (McGovern ve Meyers, 2002).

Araştırma bulguları, cinsiyet rollerinin erkek eşler açısından evlilik uyumu ile son derece bağlantılı olduğunu, ancak kadınlar açısından bu derece belirgin bir bağlantı olmadığını göstermektedir. McGovern ve Meyers (2002) araştırmalarında modern cinsiyet rolü tutumlarının geleneksel cinsiyet rolü tutumlarına göre evlilik uyumuna daha çok katkıda bulunduğunu gözlemişlerdir. Bu araştırmada, bayanların cinsiyet rolü tutumlarının evlilik uyumu ile bağlantılı olmadığı da gözlenmiştir.

Sonuç olarak, toplumsal yaşam, bireylerin cinsiyet farkları nedeniyle kadın ve erkeğe farklı roller ve görevler yüklemiştir. Evlilikte, kadın ve erkek rolleri ile ilgili uyumsuzluklar, eşlerin cinsiyetinden, anne veya babası ile iyi bir “özdeşim” kuramamış olmasından; iki cinsiyete ilişkin farklı rolleri birbirine karıştırmalarından ileri gelmiş olabilir. Evlilikte, erkek ve kadın arasında çıkan çatışmaların, cinsiyet rolleri ve kişilik nitelikleri çerçevesinde halledilmesi gerekir. Her şeyden önce eşlerin cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının uyumlu olması, evlilikte yaşanabilecek çatışmaları en aza indirilebilmesi açısından önemlidir. Toplumsallaşma sürecinde katı bir cinsiyet rolü tutumu benimsemiş bir bireyle, daha esnek, daha modern bir cinsiyet rolü tutumu geliştirmiş olan bir bireyin evliliklerinde uyumsuzluklar yaşayabilecekleri düşünülebilir. Eşlerin birbirlerinden beklentilerinin birbiriyle uyumlu olması önemli görünmektedir. Eşler, birbirlerinin hak ve sorumluluklarına karşı anlayış geliştirmelidir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları ve verilerin analizi hakkında bilgiler verilmiştir.

III.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma ilişki arayan betimsel bir çalışmadır.

III.2. Araştırma Grubu

Araştırma grubu, Mersin ili merkez ilçe Büyükşehir belediyesi sınırları içinde ikamet etmekte olan 100 evli çiftten yani 200 kişiden oluşmuştur.

III.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacı ile Evlilikte Uyum Ölçeği, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri ve Bem Cinsiyet Rolü Değerlendirme Envanteri kullanılmıştır. Bu veri toplama araçları aşağıda tanıtılmıştır.

III.3.1. Evlilikte Uyum Ölçeği (EUÖ)

Locke ve Wallace (1959) tarafından geliştirilen 15 maddelik bir ölçektir. Orijinal adı Locke ve Wallace Marital Adjustment Scale olan Evlilikte Uyum Ölçeği –EUÖ, Tutarel-Kışlak (1999) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. EUÖ, evliliğin niteliğini ölçmek amacıyla geliştirilmiş en temel ve ayırt edici sorulardan oluşmuş bir ölçektir. Ölçek, hem genel evlilik doyumunu ya da niteliğini ölçmekte, hem de çeşitli konularda (aile bütçesi, duyguların ifadesi, arkadaşlar, cinsellik, toplumsal kurallar, yaşam felsefesi) anlaşma ya da

anlaşmama ile ilişki tarzını (boş zaman, ev dışı etkinlikler, çatışma çözme, güven) ölçmektedir. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları ile EUÖ' nin çevirisi Tutarel-Kışlak (1999) tarafından

yapılmıştır. Öncelikle EUÖ'nin çevirisi araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş ve iki kişi ile birlikte gözden geçirilmiştir. Daha sonra çeviri, ABD'de eğitimini tamamlamış beş uzman psikolog bir yabancı dil uzmanından oluşan yargıcılar tarafından orijinali ile karşılaştırılmış ve düzeltilmiştir. Çeviri bu haliyle, diğer bir yabancı dil uzmanınca tekrar İngilizce'ye çevrilerek kontrol edilmiştir. Sonuçta uzmanların uzlaştığı şekilde düzenlemeler yapılarak çevirilere son şekli verilmiştir. Çeviri ilk güvenirlik- geçerlik çalışmasında denenmiş ve 12. maddede yaşanan sorunun çeviriden kaynaklandığı tespit edilerek, bu maddenin çevirisi tekrar gözden geçirilmiş ve madde test korelasyonu daha yüksek bulunmuştur.

III.3.1.1. Evlilikte Uyum Ölçeğinin Güvenirliği

EUÖ'nin güvenirliğini belirlemek amacıyla, iç tutarlık katsayısı, iki yarım test güvenirliği, test-tekrar test güvenirliği ve tüm denekler için madde test korelasyonları hesaplanmıştır. Bu değerlendirmeye ilişkin, ölçeğin iç tutarlık (Cronbach Alpha) katsayısı .84 olarak bulunmuştur. Söz konusu değer kadınlar için .85, erkekler içinse .83'tür. Ölçeğin orijinalinin iç tutarlık güvenirliği ise .90 dır.

Ölçeğin ilk yarısı ve son yarısındaki puanlamalar birbirinden farklı olduğundan, numarası tek olan ve çift olan maddeler karşılaştırılmıştır. Buna göre iki test yarım güvenirliği (split- half) .84 olarak bulunmuştur. Kadınlar için iki yarım güvenirliği .84, erkekler içinse .83 dür.

Test tekrar test tekniği ile güvenirlik hesaplaması evli çiftler üzerinde yapılmıştır. Ortalama 15 gün aralıkla ölçek tekrar uygulanmıştır. İki uygulamadan elde edilen puanlar için saptanan Pearson Momentler arpımı Korelasyon katsayısı .57 olup, .01 düzeyinde anlamlıdır.

III.3.1.2. Evlilikte Uyum leğinin Geçerliği

EU' nin ölçüt bağıntlı geçerliğinin saptanmasında, Kişilerarası İlişkiler leği ile İlişkilerde Yükleme leğinden yararlanılmıştır. EU ile Kişilerarası İlişkiler leğinin toplam puanları arasında korelasyon katsayısı .12 ($p < .05$) olarak bulunmuştur. EU ile İlişkilerde Yükleme leği toplam puanları arasında ise negatif korelasyon beklenmiştir. Nitekim elde edilen korelasyon katsayısı $-.54$ ' dr ve bu değer .01 düzeyinde anlamlıdır.

Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla veriler üzerinde temel bileşenler analizi ve varimax dönüştürmesine göre maddeler düzeyinde bir faktör analizi uygulanmış ve üç faktör bulunmuştur. Ancak, scree test uygulamasıyla ve kuramsal yorumlanabilme durumuna göre bunların iki faktöre indirgenebileceği düşünülerek, veriler iki faktörlü çözüme zorlanmıştır. Elde edilen bulgular, leği anlaşma ve anlaşmama durumları ve ilişki tarzını içeren iki yapıya ayırmıştır. Birinci faktör ilk 9 maddeden oluşmuştur. Söz konusu maddeler incelendiğinde, genel uyum ve duygu, cinsellik, toplumsal kurallar gibi durumlardaki anlaşmayla ilgili oldukları görülmektedir. İkinici faktörde yer alan son 6 madde ise, boş zaman etkinlikleri, çatışma çözme, güven gibi ilişki tarzı ile ilgili maddelerdir. Ölçeğin yapı geçerliği, 311 kişilik örnekleme içinde yer alan birbirleriyle evli 92 çift üzerinde test edilmiştir. Temel bileşenler analizi ve varimax dönüştürmesi sonucu aynı faktör yapısı elde edilmiştir. 311 evli kişiden ve 92 çiftten oluşan her iki gruptaki kadınların evlilik uyum puanları 43 ve erkeklerin evlilik uyum puanları 44 olarak belirlenmiştir. Her iki gruptaki erkek ve kadınların evlilik uyum puanları arasında fark bulunmamıştır. 92 çiftten oluşan grubun evlilik uyum puanlarıyla ilgili iç tutarlık katsayısı da belirlenmiş ve .93 olarak bulunmuştur.

III.3.1.3. Evlilikte Uyum Ölçeğinin Puanlaması

Ölçekteki puanlar, uyumsuzluktan uyumluluğa doğru artmaktadır. En düşük puan 1, en yüksek puan 60'tır. Ortalamayı temel alan kesim noktası formülü kullanılarak, EUÖ'den elde edilen puanların kesim noktası 43 olarak hesaplanmıştır. Buna göre, ölçekten 43 ve üzeri puan alanlar evliliklerinde uyumlu, 43'ün altında puan alanlar uyumsuz olarak değerlendirilmektedir.

III.3.2. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (YİYE)

Brennan ve arkadaşları (1998) tarafından geliştirilen YİYE, bağlanmada temel iki boyut olan yakın ilişkilerde yaşanan *kaygı* ve *başkalarından kaçınmayı* ölçmeyi amaçlamaktadır. Toplam 36 maddeden oluşan ölçekte boyutlar 18 madde ile ölçülmektedir. Katılımcılar, her bir maddenin kendilerini ne derece tanımladığını yedi basamaklı ölçekler kullanarak değerlendirmişlerdir (1 = beni hiç tanımlamıyor; 7 = tamamıyla beni tanımlıyor). Brennan ve arkadaşları (1998) dört bağlanma stiline iki boyut üzerinde yapılan küme analizi yöntemi ile oluşturulmasını önermişlerdir. Bu analizde her iki boyuttan da düşük puan alanlar (düşük kaygı ve kaçınmaya sahip olanlar) güvenli, her iki boyuttan da yüksek puan alanlar korkulu, kaygı boyutundan yüksek kaçınma boyutundan düşük puan alanlar saplantılı ve kaygı boyutundan düşük kaçınma boyutundan yüksek puan alanlar kayıtsız bağlanma stili içinde sınıflandırılmaktadır.

YİYE her iki dili de çok iyi düzeyde bilen iki uzman tarafından çeviri ve tersine çeviri yoluyla İngilizce'den Türkçe'ye çevrilmiş ve farklı araştırmalarda ve lisans üstü tezlerde kullanılmıştır (Güngör, 2001; Karakurt, 2001; Sümer ve Güngör, 2000). YİYE'nin alt boyutlarının yüksek düzeyde güvenilirliğe ve her iki boyutun da İA ile ölçülen benlik ve başkaları boyutlarından daha yüksek düzeyde ölçüm gücüne sahip olduğu gösterilmiştir (Brennan ve ark., 1998).

YİYE'nin faktör yapısını incelemek amacıyla 36 madde üzerinde varimaks rotasyonu ile temel bileşenler (faktör) analizi yapılmıştır. İlk analizlerde özdeğeri "1" in üzerinde 7 faktörün bulunmasına karşın özdeğerlerin ikinci faktörden sonra keskin bir düşüş gösterdiği gözlenmiştir (sırasıyla, 7.78, 5.68, 2.09, 1.47, 1.36, 1.35, ve 1.11). Aynı zamanda gerçek faktör sayısının saptanmasına ilişkin diğer ölçütler de iki faktörlü çözümün doğru olacağını desteklemiştir. İki faktörlü çözüm sonucunda toplam varyansın %38'i açıklanmıştır. Brennan ve arkadaşlarının (1998) önerdiği kaçınma boyutuna karşılık gelen ilk faktör toplam varyansın %22'sini, kaygı boyutuna karşılık gelen ikinci faktör de %16'sını açıklamıştır. YİYE maddelerinin faktör yükleri Tablo 2'de sunulmaktadır. Faktör yükü .30'un üzerinde olan maddeler faktör içinde değerlendirilmiş ve bu maddeler Tabloda koyulaştırılmış olarak verilmiştir. Tablo 1'de görüldüğü gibi kaçınma boyutunda 2 (13. ve 18. maddeler), kaygı boyutunda da 3 madde (2., 3. ve 13. maddeler) .30'un üzerinde değerle diğer faktörden de çapraz yük almaktadır. Ancak bu maddelerden sadece kaygı boyutundaki 13. madde ("Birlikte olduğum kişinin bana istediğim kadar yakın olmadığını düşünürüm") diğer faktörden daha yüksek değerde çapraz yük almıştır. Bu madde kaygı boyutundan .43, kaçınma boyutundan ise .44 değeri ile yük almaktadır. Bu maddenin gerçekte boyutları tam olarak ayırmadığı gözlenmektedir. Ancak maddenin orijinal ölçekteki yeri ve görece yüksek yükü dikkate alınarak kaygı boyutunda kalmasına karar verilmiştir. Ayrıca, her iki boyutun da yüksek düzeyde güvenilirlik katsayısına sahip olduğu gözlenmiştir (kaygı boyutu için $\alpha = .86$, kaçınma boyutu için $\alpha = .90$).

III.3.3. Bem Cinsiyet Rolü Değerlendirme Envanteri

Bem (1974) tarafından geliştirilen ve asıl formu İngilizce olan envanter, Kavuncu (1987) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Kavuncu (1987) ve Dökmen (1992; 1999) tarafından yapılmış olup kadınsı ve erkeksi kişilik özelliklerini ölçmektedir. Envanter toplam 60 sıfattan oluşur. Bu sıfatlardan 20'si erkeksi, 20'si kadınsı ve geriye kalan 20'si her iki cinsiyete de ait 10 olumlu ve 10 olumsuz kişilik özelliğini yansıtır. Envanter bir kâğıt-kalem testi olup, yetişkinlere uygulanır.

Her sıfat için, yedi ölçekli “bana göre kesinlikle doğru değil”, “bana göre genellikle doğru değil”, “bana göre bazen doğru”, “bana göre arasıra doğru”, “bana göre çoğunlukla doğru” ve “bana göre genellikle doğru”, “bana göre her zaman doğru” seçeneklerinden birinin seçilmesi ve işaretlenmesi istenir. Bireyin erkeksilik, kadınsılık ve toplumsal istenirlik (sosyal beğeni) ölçeği puanları ayrı ayrı toplanıp ortalamaları alınır.

Bireyin, kadınsı ve erkeksi niteliği puanları, kadınsılık ve erkeksilik ölçeği frekanslarında ortancanın üzerinde ise androjen; her ikisinde de ortancanın altında ise belirsiz cinsiyet rolü yönelimi olduğu şeklinde yorumlanır. Eğer bireyin puanı kadınsılık ölçeği frekansında ortancanın üzerinde, erkeksilik ölçeği frekansında ortancanın altında ise birey kadınsı, bunun tam tersi ise birey erkeksi olarak nitelendirilir.

III.3.3.1. Bem Cinsiyet Rolü Değerlendirme Envanterinin Güvenirliği

28 kız ve 28 erkek, toplam 56 öğrenciye dört hafta ara ile iki kez uygulanan envanterin, test-tekrar test yöntemi, Pearson Momentler Çarpımı korelasyon tekniği ile hesaplanan güvenirlilik katsayıları “erkeksi” sıfatlar için .90, “kadınsı” sıfatlar için .90 ve “sosyal beğeni” sıfatları için .89 olarak bulunmuştur.

Envanter, Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyelerinden oluşan, her iki dili de çok iyi bilen 13 kişilik bir gruba çeviri için verilmiştir. Türkçeleştirilen 60 sıfatın her biri incelenmiş. Çeviriyi yapan grubun % 70'nin görüş birliğine vardığı sıfatlar envantere alınmış, diğerleri tekrar Türkçeleştirilmiştir.

Bu envanterdeki sıfatların Türk toplumuna göre kadınsı, erkeksi ve sosyal beğeni özelliklerini temsil edip etmediği, temsil etmeyenlerin yerine kullanılabilecek uygun sıfatların neler olduğu uzmanlar grubuna sorulmuştur. Elde edilen bilgiler doğrultusunda envantere son şekli verilmiştir.

Envanter, Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü öğrencileri ile Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencilerinden oluşan 208 kişilik bir grup üzerinden elde edilen puanların ortancaları, frekans dağılımları ve yüzdeler normları çıkarılmıştır.

Envanterden elde edilen kadınsı ve erkeksi nitelik puanları ile kadınsı, erkeksi, androjen ve belirsiz cinsiyet rolü gurupları arasındaki ilişki **t** testi ile sınanmış, gurupların puan ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmıştır.

Envanterin Türkiye’de yapılan güvenilirlik çalışmalarında, 208 öğrenciye 15 gün ara ile iki kez uygulanan envanter sonuçları Pearson Momentler Çarpımı korelasyonu tekniğiyle kadınsılık, erkeksilik ve sosyal beğeni ölçekleri için güvenilirlik katsayıları hesaplanmış; sırasıyla .75, .89 ve .87 olarak bulunmuştur.

III.3.3.2. Bem Cinsiyet Rolü Değerlendirme Envanterinin Geçerliliği

Yapı geçerliliği : Envanterin 3 ölçeği arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpımı korelasyonu ile hesaplanmıştır. Erkeksilik ve kadınsılık ölçekleri arasındaki korelasyon .21, sosyal beğeni ölçeği ile erkeksilik ölçeği arasındaki korelasyon .34, sosyal beğeni ölçeği ile kadınsılık ölçeği arasındaki korelasyon ise .59 olarak bulunmuştur. Envanterin ölçtüğü kadınsı, erkeksi, androjen ve belirsiz cinsiyet rolü nitelikleri ile bireylerin cinsiyetleri arasındaki dağılımın tutarlılığı **ki kare** tekniğiyle test edilmiş ve guruplar arası farkın anlamlı olduğu görülmüştür.

Ölçüt-bağıntılı geçerlik : Cinsiyet Rolü Değerlendirme Envanteri ile Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri’(MÇYKE) nin “Erkeklik-Kadınlık” alttesti, seçkisiz olarak

saptanan 33 kişilik bir guruba uygulanmıştır. MÇYKE' nin erkeklik-kadınlık alttesti ile Cinsiyet Rolü Değerlendirme Envanteri'nin erkeksilik ölçeği arasındaki korelasyon .47, kadınsılık ölçeği arasındaki korelasyonu da .39 olarak saptanmıştır.

III.4. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin istatistiksel analizleri için SPSS paket programının 13.0 versiyonu kullanılmıştır. Cinsiyet rolleri, bağlanma stilleri, evlilik uyumu ve demografik değişkenler (yaş, evlilik süresi, çocuk sayısı) arasındaki ilişkinin incelenmesinde Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon yöntemi kullanılmıştır.

Kadınların ve erkeklerin evlilik uyum puanlarının cinsiyet rolüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla evlilik uyum puanlarına tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır.

Benzer şekilde, bağlanma stilleri ile evlilik uyum puanları arasındaki ilişkinin hesaplanmasında tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde kadınlar ve erkeklerin evlilik uyumu, bağlanma stilleri ve demografik değişkenlerin ilişkisini ortaya çıkarmak amacıyla verilere uygulanan istatistiksel analizlerin sonuçları ile ilgili bilgi verilmiştir.

IV.1. Kadınlarda Evlilik Uyumu, Bağlanma Stilleri ve Demografik Değişkenler Arasındaki İlişki

Kadınların evlilik uyumu, bağlanma stilleri, cinsiyet rolü ve demografik değişkenlerle ilgili verilere ilişkin betimsel istatistikler hesaplanmış ve tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Evlilik uyumu, bağlanma stilleri, cinsiyet rolü ve demografik değişkenlerle ilgili kadınlara ilişkin betimsel istatistikler

	\bar{x}	ss	n
Evlilik Uyumu	43,7500	7,63349	100
Kaçınma	75,0000	11,56449	100
Kaygı	73,5960	16,59784	99
Yaş	35,9900	9,10155	100
Evlilik süresi	12,1740	9,39858	100
Çocuk sayısı	1,2500	,94682	100
Kadınsılık	112,8100	10,26192	100
Erkeksilik	101,8900	11,82011	100

Ek olarak, kadınların evlilik uyumu, bağlanma stilleri, cinsiyet rolü, yaş, evlilik süresi ve çocuk sayısı değişkenleri arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu ile incelenmiş ve söz konusu değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Kadınların evlilik uyumu, bağlanma stilleri, cinsiyet rolü, yaş, evlilik süresi ve çocuk sayısı değişkenleri arasındaki korelasyon katsayıları

	Uyum	Kaçınma	Kaygı	Yaş	Evlilik süresi	Çocuk sayısı	Kadınsılık
Evlilik Uyumu							
Kaçınma	r= .183 p= .068 n= 100						
Kaygı	r= -.007 p= ,946 n= 99	r=.459** p=.000 n=100					
Yaş	r= -.007 p= ,946 n= 100	r= -.065 p= ,519 n= 100	r= -.037 p= ,714 n= 99				
Evlilik süresi	r= -.036 p= ,725 n= 100	r= -.080 p= ,431 n= 100	r= ,011 p= ,911 n= 99	r= ,899** p=.000 n= 100			
Çocuk sayısı	r= -.086 p= ,393 n= 100	r= -.013 p= ,899 n= 100	r= ,098 p= ,336 n= 99	r= ,602** p=.000 n= 100	r= ,747** p=.000 n= 100		
Kadınsılık	r= ,205* p=.040 n= 100	r= -.038 p=.707 n= 100	r= ,034 p=.737 n= 99	r= -.139 p=.168 n= 100	r= -.092 p=.361 n= 100	r= ,023 p=.823 n= 100	
Erkeksilik	r= ,287** p=.004 n= 100	r= -.086 p=.393 n= 100	r= -.201* p= ,046 n= 99	r= ,058 p=.563 n= 100	r= -.004 p= ,965 n= 100	r= -.192 p= ,055 n= 100	r= ,101 p=.319 n= 100

* Korelasyon 0,05 düzeyinde anlamlı

** Korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlı

Kadınlar için evlilik uyumunun, kadınsılık ve erkeksilik puanlarının her ikisi ile de pozitif korelasyonu olduğu görülmektedir. Kadınsılık puanı arttıkça evlilik uyumu puanı artmaktadır. Erkeksilik puanı arttıkça da evlilik uyumu puanı artmaktadır. Ölçekten hem kadınsılık hem de erkeksilik boyutlarında yüksek puan alanlar androjen cinsiyet rolü olarak sınıflandırılmaktadır. Bu nedenle iki bulgu birlikte ele alınarak, androjen kadınların evlilik uyum puanının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Diğer yandan erkeksilik puanı arttıkça bağlanma stillerinden kaygılı bağlanma puanlarında bir azalma gözlenmektedir. Bu araştırmada erkeksilik puanı arttıkça kaygılı bağlanma puanının düşmesi, kadınlarda (kadınsı özellikleri baskın olan bayanlarda) kaygılı bağlanmanın daha yüksek olduğunu göstermektedir. Puanlara bakıldığında kaygılı bağlanmanın özelliklerinden olan ilişkiye ve eşe odaklanma, güvensizlik ve kıskanma gibi özelliklerin erkeksi özellikler arttıkça azaldığı sonucu çıkarılabilir.

IV.2. Erkeklerde Evlilik Uyumu, Bağlanma Stilleri ve Demografik Değişkenler Arasındaki İlişki

Erkeklerin evlilik uyumu, bağlanma stilleri demografik değişkenlerle ilgili verilere ilişkin betimsel istatistikler hesaplanmış ve tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3. Evlilik Uyumu, bağlanma stilleri, cinsiyet rolü ve demografik değişkenlerle ilgili erkeklere ilişkin betimsel istatistikler

	\bar{x}	ss	n
Uyum	42,4900	7,85152	100
Kaçınma	74,4700	11,83084	100
Kaygı	70,9200	17,63816	100
Yaş	39,5300	10,55860	100
Evlilik süresi	12,1810	9,39398	100
Çocuk sayısı	1,2500	,94682	100
Kadınsılık	107,5600	11,9494374	100
Erkeksilik	110,6000	12,36809	100

Ek olarak, erkeklerin evlilik uyumu, bağlanma stilleri, cinsiyet rolü, yaş, evlilik süresi ve çocuk sayısı değişkenleri arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu ile incelenmiş ve söz konusu değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları tablo 4’de verilmiştir

Tablo 4. Erkeklerin evlilik uyumu, bağlanma stilleri, cinsiyet rolü, yaş, evlilik süresi ve çocuk sayısı değişkenleri arasındaki korelasyon katsayıları.

	Uyum	Kaçınma	Kaygı	Yaş	Evlilik süresi	Çocuk sayısı	Kadınsılık
Uyum							
Kaçınma	r= ,289** p= ,004 n= 100						
Kaygı	r= ,205* p= ,041 n= 100	r= ,547 p=.000 n=100					
Yaş	r= -,068 p= ,504 n= 100	r= ,216* p= ,031 n= 100	r= ,115 p= ,256 n= 100				
Evlilik süresi	r= -,114 p= ,258 n= 100	r= ,197 p=,050 n= 100	r= ,155 p= ,123 n= 100	r= ,802** p=,000 n= 100			
Çocuk sayısı	r= -,121 p= ,229 n= 100	r= -,103 p= ,308 n= 100	r= ,042 p=,680 n= 100	r= ,561** p=,000 n= 100	r= ,749** p=,000 n= 100		
Kadınsılık	r= ,263** p=,008 n= 100	r= ,382** p=,000 n= 100	r= ,404** p=,000 n= 100	r= ,032 p=,754 n= 100	r= ,070 p=,488 n= 100	r= ,047 p=,640 n= 100	
Erkeksilik	r= ,158 p=,117 n= 100	r= -,006 p=,955 n= 100	r= ,049 p= ,627 n= 100	r= ,081 p=,425 n= 100	r= ,065 p= ,523 n= 100	r= ,032 p= ,753 n= 100	r= ,008 p=,934 n= 100

** Korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlı

*Korelasyon 0,05 düzeyinde anlamlı

Erkekler için evlilik uyumu kadınsılık puanları ile pozitif korelasyon göstermektedir. Kadınsılık puanı arttıkça evlilik uyum düzeyinin arttığı görülmektedir. Erkeklerin kadınsı özellikleri arttıkça evlilik uyum puanları artmaktadır.

Diğer yandan erkeklerin evlilik uyum puanları ile hem kaçınma hem de kaygılı bağlanma stilleri arasında pozitif korelasyon olduğu görülmektedir. Kaygı ve kaçınma puanı arttıkça evlilik uyum puanları da artmaktadır. Daha kaygılı ve daha çok kaçınan erkeklerin evliliklerinin daha uyumlu olduğu söylenebilir. Yaş ve evlilik süresi ile kaçınma puanları arasında pozitif korelasyon bulunmaktadır. Yaş ve evlilik süresi arttıkça erkeklerde kaçınma puanları artmaktadır.

Erkeklerde kadınsılık puanı arttıkça hem kaçınma hem de kaygı puanları artmaktadır. Diğer bir deyişle, kadınsı erkeklerin ilişkilerinde hem kaygılı hem de kaçınan bir bağlanma stili geliştirdikleri söylenebilir.

IV.3. Kadınlarda Evlilik Uyumu ve Cinsiyet Rolü

Kadınların evlilik uyum puanlarının cinsiyet rolüne göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemek amacıyla evlilik uyum puanlarına tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve sonuçlar tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5. Kadınların evlilik uyumu puanlarına uygulanan tek yönlü varyans analizi

	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p.
Gruplar Arası	221,372	3	73,791	1,277	,287
Gruplar İçi	5547,378	96	57,785		
Toplam	5768,750	99			

Kadınların evlilik uyum puanlarının cinsiyet rolüne göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla evlilik uyum puanlarına uygulanan varyans analizi sonucunda evlilik uyumu puanlarının cinsiyet rolüne göre farklılaşmadığı gözlenmiştir.

Bir başka ifadeyle kadınlarda belirsiz, erkeksi, kadınsı ve androjen cinsiyet rollerine göre uyum puanları arasında fark olmadığı gözlenmiştir.

IV.4. Erkeklerde Evlilik Uyumu ve Cinsiyet Rolü

Erkeklerin evlilik uyum puanlarının cinsiyet rolüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla evlilik uyum puanlarına tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve sonuç tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Erkeklerin evlilik uyumu puanlarına uygulanan tek yönlü varyans analizi

	Kareler		Ortalama		p.
	Toplamı	sd	Kare	F	
Gruplar Arası	530,212	3	176,737	3,045	,033
Gruplar İçi	5572,778	96	58,050		
Toplam	6102,990	99			

Erkeklerin evlilik uyum puanlarının cinsiyet rolüne göre farklılaşp farklılaşmadığını incelemek amacıyla evlilik uyum puanlarına uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda erkeklerin evlilik uyum puanlarının cinsiyet rolüne göre anlamlı farklılık gösterdiği gözlenmiştir ($F=3.045$ $p=.03$). Bu farkın kaynağını incelemek amacıyla verilere post hoc test olarak Tukey HSD (Honestly Significant Difference) testi uygulanmıştır. Bu testin sonucunda kadınsı ve belirsiz cinsiyet rolüne sahip erkeklerin uyum puanları arasında anlamlı fark olduğu gözlenmiştir ($I-J= 6.93407$ $p=0.036$). Kadınsı cinsiyet rolüne sahip erkeklerin uyum puanlarının belirsiz cinsiyet rolüne sahip erkeklerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Cinsiyet rolünde belirsizlik yaşayan erkeklerin uyum puanlarının diğer üç gruptan daha düşük olduğu görülmüştür ($\bar{X}_{\text{belirsiz}}=40.3704$, $\bar{X}_{\text{kadınsı}}=44.7037$, $\bar{X}_{\text{erkeksi}}=42.9787$, $\bar{X}_{\text{androjen}}=44.6667$).

IV.5. Toplam Grupta Evlilik Uyumu ve Cinsiyet Rolü

Toplam grubun cinsiyet rollerine göre uyum puanlarında farklılaşma olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. Toplam grubun evlilik uyumu puanlarına uygulanan tek yönlü varyans analizi

	Kareler		Ortalama Kare	F	p
	Toplamı	sd			
Gruplar Arası	652,289	3	217,430	3,772	,012
Gruplar İçi	11298,831	196	57,647		
Toplam	11951,120	199			

Toplam grubun cinsiyet rollerine göre uyum puanlarında farklılaşma olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve belirsiz, erkeksi, kadınsı ve androjen cinsiyet rollerine göre uyum puanları arasında anlamlı fark olduğu gözlenmiştir. Farkın kaynağını incelemek amacıyla verilere post hoc test olarak uygulanan Tukey HSD testinin sonucunda belirsiz cinsiyet rolü ile androjen (I-J=4.29630 p=0.028) ve kadınsı (I-J=4.33333 p=0.018). cinsiyet rollerine sahip bireylerin uyum puanları arasında anlamlı fark olduğu gözlenmiştir. Bir başka ifadeyle cinsiyet rolünde belirsizlik yaşayan bireylerin uyum puanlarının androjen ve kadınsı cinsiyet rollerine sahip bireylerden daha düşük olduğu görülmüştür.

IV.6. Toplam Grupta Evlilik Uyumu ve Eğitim Düzeyi

Toplam grubun eğitim düzeylerine göre uyum puanlarında farklılaşma olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Toplam grubun evlilik uyumu puanlarına uygulanan tek yönlü varyans analizi

	Kareler		Ortalama Kare	F	p
	Toplamı	sd			
Gruplar Arası	136,968	2	68,484	1,142	,321
Gruplar İçi	11814,152	197	59,970		
Toplam	11951,120	199			

Toplam grubun eğitim düzeylerine göre uyum puanlarında farklılaşma olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve eğitim düzeylerine göre uyum puanları arasında anlamlı fark gözlenmemiştir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırma bağlanma stilleri, cinsiyet rolleri ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaç çerçevesinde 100 kadın ve 100 erkekten oluşan 200 evli kişiye evlilik uyumlarını ölçmeye yönelik Evlilik Uyumu Ölçeği (Locke ve Wallace, 1959), cinsiyet rollerini belirlemeye yönelik BEM Cinsiyet Rolü Değerlendirme Envanteri (Bem, 1974) ve bağlanma stillerini belirlemeye yönelik Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (YİYE) (Brennan ve arkadaşları, 1998) uygulanmıştır.

Bu bölümde verilere uygulanan istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır.

V.1. Cinsiyet Rollerini ve Evlilik Uyumu Arasındaki İlişkinin Tartışılması ve Yorumlanması

Genel bir değerlendirmeyle, araştırma bulguları kadın ve erkeklerde cinsiyet rolleri ile evlilik uyumu arasında ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Kadınlarda evlilik uyumunun kadınsılık ve erkeksilik puanlarının her ikisi ile de pozitif korelasyonu bulunmaktadır. Yani hem kadınsılık, hem de erkeksilik puanı arttıkça evlilik uyum puanının arttığı görülmüştür. Bu nedenle iki bulgu birlikte ele alınarak, kadınlarda androjen cinsiyet rolünün evlilik uyumunu arttırdığı sonucuna ulaşılabilir. Uygulanan tek yönlü varyans analizinde ise kadınlarda belirsiz, erkeksi, kadınsı ve androjen cinsiyet rollerine göre uyum puanları arasında farklılaşma olmadığı gözlenmiştir.

Androjen cinsiyet rolü bireyin kendi cinsiyet rollerinin yanı sıra toplumun benimsediği kadınsı ve erkeksi özelliklerin bazılarında da sahip olması ve içinde bulunduğu ortama göre davranmasıdır (Özgüven, 2001). Dolayısıyla androjen cinsiyet rolüne sahip olan bireyin eşiyile daha rahat empati kurabildiği, kendisini onun yerine koyabildiği, böylece kadın ve erkek arasında çıkan çatışmaların, birbirlerinin hak ve sorumluluklarına karşı anlayış göstererek çözülebildiği düşünülebilir.

Yine kadınsılık ve erkeksilik puanları yüksek olan kadınların evlilik uyumu puanlarının yüksek çıkması eşlerinin sahip olduğu cinsiyet rolüyle açıklanabilir. Kadınsı cinsiyet rolüne sahip olan bir kadınla, erkeksi cinsiyet rolüne sahip olan eşinin uyumunun yüksek olacağı, erkeksi cinsiyet rolü ağır basan bir kadınla da kadınsı cinsiyet rolü ağır basan bir erkeğin birbirini tamamlayacağı düşünülebilir. Toplumsal yaşam, bireylerin cinsiyet farkları nedeniyle kadın ve erkeğe farklı roller ve görevler yüklemiştir. Geleneksel olarak kendilerine atfedilen bu rolü ve rolün getirdiği sorumlulukları benimseyen bireylerin evlilik anlayışlarının, evlilikten ve eşlerinden beklentilerinin uyumlu olacağı, ev işleri ile ilgili paylaşımlarda sıkıntı ve çatışma yaşamayacakları sonucuna ulaşılabilir.

Diğer yandan, bu bulgular McGovern ve Meyers'in (2002) araştırma sonuçları ile tutarsızlık göstermektedir. Çünkü onların araştırmalarında cinsiyet rolleri erkek eşler açısından evlilik uyumu ile son derece bağlantılıdır, ancak kadınlar açısından bu derece belirgin bir bağlantı gözlenmemiştir. McGovern ve Meyers'in (2002) araştırmalarında modern cinsiyet rolü tutumlarının geleneksel cinsiyet rolü tutumlarına göre daha yüksek evlilik uyumu gösterdiği bulunmuştur. Araştırmaları, bayanların cinsiyet rolü tutumlarının evlilik uyumu ile bağlantılı olmadığını göstermiştir. Ancak mevcut araştırmada androjen cinsiyet rolüne sahip bayanların evlilik uyumunun daha yüksek çıkması, McGovern ve Meyers'in modern cinsiyet rolü tutumlarının geleneksel cinsiyet rolü tutumlarına göre daha yüksek evlilik uyumu gösterdiği yorumu ile ise uyumaktadır.

Erkeklerdeki cinsiyet rolleri ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiye bakıldığında ise, sadece kadınsılık puanları ile evlilik uyumu arasında pozitif korelasyon olduğu görülmektedir. Erkeklerin kadınsı cinsiyet rolü özellikleri arttıkça evlilik uyum puanları artmaktadır. Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda erkeklerin evlilik uyum puanlarının cinsiyet rolüne göre anlamlı farklılık gösterdiği gözlenmiştir. Kadınsı cinsiyet rolüne sahip erkeklerin uyum puanlarının belirsiz cinsiyet rolüne sahip erkeklerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Cinsiyet rolünde belirsizlik yaşayan erkeklerin uyum puanları diğer üç gruptan daha düşüktür.

Erkeklerin kadınsı cinsiyet rolü özellikleri arttıkça evlilik uyumlarının artıyor olması, McGovern ve Meyers'in (2002) modern cinsiyet rolüne sahip erkek eşlerin, geleneksel tutuma sahip olanlara göre daha yüksek evlilik uyumu sonuçları sergiledikleri görüşüyle açıklanabilir. Kadınsı cinsiyet rolü özellikleri taşıyan erkeklerin eşleriyle daha rahat empati kurabilmesi, eşlerinin beklenti ve ihtiyaçlarını daha rahat karşılamalarını sağlıyor olabilir.

Literatür incelendiğinde, günümüze değin yapılan araştırmalar, uygun cinsiyet rolleri ve evlilik uyumu arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir (Bowen, 1987; Lye ve Biblarz, 1993). Bireylerin her cinsiyet için uygun görülen rollere ilişkin tutumları farklıdır. Bu farklılıklar sadece bireylerin cinsiyetleri ile değil, ideal evlilik anlayışları ile ilgilidir (aktaran:Spiker-Miller ve Kees, 1995). Dolayısıyla evlilikte eşlerin kendileri ve karşı taraftan beklentileri uyumlu olduğu takdirde evlilik uyumlarının da yüksek olacağı düşünülebilir.

V.2. Bağlanma Stilleri ve Evlilik Uyumu Arasındaki İlişkinin Tartışılması ve Yorumlanması

Bağlanma stilleri ve cinsiyet rolleri arasındaki ilişkiye bakıldığında ise şu sonuçlar çıkarılabilir. Kadınlarda cinsiyet rollerinden erkeksilik puanı arttıkça bağlanma stillerinden kaygılı bağlanma puanlarında bir azalma görülmektedir. Buradan kaygılı bağlanmanın özelliklerinden olan ilişkiye ve eşe odaklanma, güvensizlik ve kıskanma gibi özelliklerin daha çok kadınsı cinsiyet rolünde görüldüğü ve erkeksi özellikler arttıkça azaldığı sonucu çıkarılabilir. Erkeklerde ise bu bulguyu doğrular şekilde, kadınsılık puanı arttıkça kaygı puanlarının arttığı görülmektedir. Yine erkeklerde kadınsılık puanları arttıkça kaçınma puanları da artmıştır.

Yapılan bu çalışmada, erkeksilik puanı arttıkça bağlanma stillerinden kaygılı bağlanma puanlarında bir azalma olduğu görülmüştür. Kaygılı bağlanma stiline sahip olan bireyler romantik ilişkilerinde kıskançlık ve güvensizlik gösterirler, kişilerarası ilişkilerde yoğun bir öfke yaşarlar, ayrılık ve ölüm korkusu baskındır. Romantik ilişkinin güvenliği konusunda aşırı kaygılıdırlar, yoğun bir biçimde eşlerine odaklıdırlar, eşlerini kontrol etmeye yönelik davranışlarda bulunurlar ve ilişkinin sona ermesine karşı aşırı duyarlıdırlar. Eşlerini idealize ederler, ilişkilerinde yoğun kıskançlık yaşarlar ve ilişki süreci boyunca olumlu duygulanımlardan çok olumsuz duygulanım yaşamaya daha eğilimlidirler (Solmuş, 2003). Bu araştırmada erkeksilik puanı arttıkça kaygılı bağlanma puanının düşmesi, kadınlarda (kadınsı özellikleri baskın olan bayanlarda) kaygılı bağlanmanın daha yüksek olduğunu göstermektedir. Puanlara bakıldığında kaygılı bağlanmanın özelliklerinden olan ilişkiye ve eşe odaklanma, güvensizlik ve kıskanma gibi özelliklerin erkeksi özellikler arttıkça azaldığı sonucu çıkarılabilir.

Bağlanma stilleri ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiye bakıldığında kadınlarda evlilik uyumu ve bağlanma stilleri arasında bir ilişki gözlenmemiştir. Erkeklerde ise bağlanma stillerinden kaygı ve kaçınma puanları ile evlilik uyumu arasında pozitif korelasyon olduğu görülmektedir. Erkeklerde kaygı ve kaçınma puanı arttıkça evlilik uyum puanları da artmaktadır. Bağlanma stilleri ile uyum puanları arasındaki farklılaşma incelendiğinde, uyum puanlarının bağlanma stillerine göre anlamlı farklılaşma göstermediği bulunmuştur.

Bu sonuçlar literatürdeki bazı araştırma sonuçları ile çelişmektedir. Örneğin, Kobak ve Hazan (1991), eşlerden her ikisinin de güvenli bağlanma stiline sahip olması ile evlilik doyumu arasında önemli bir bağlantı olduğunu bulmuştur. Ayrıca güvenli bağlananlar diğerlerine göre evlilik ilişkisindeki problemlerin çözümünde daha yapıcı çözümler bulabilmektedir. Lussier, Sabourin, ve Turgeon (1997), kaçınan ve kaygılı karı ve kocanın evlilikle ilgili güvenli bağlananlara göre daha çok stres ifade ettiklerini bulmuşlardır. Son olarak, Senchak ve Leonard (1992), iki güvenli eşin, karma bağlanma stiline sahip eşlerden (örneğin, biri güvenli, diğeri güvensiz) daha çok yakınlık ve daha az sözel agresyon ve boşanma yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmalarında, her ikisinin de güvenli olduğu eşlerde evliliğin daha çok sevgi ve daha az çatışma göstermekte olduğunu iddia etmektedirler.

Mevcut araştırmada ise bağlanma stilleri ile uyum puanları arasında anlamlı farklılaşma gözlenmemiştir. Bunun olası bir nedeni, eşlerin bağlanma stillerine yönelik ölçeği anlamadan veya dikkat etmeden doldurmaları olabilir. Erkeklerde bağlanma stillerinden kaygı ve kaçınma puanları ile evlilik uyumu arasında pozitif korelasyon çıkmasının bir diğer nedeni ise, eşlerinin bağlanma stilleriyle ilgili olabilir. Kaygı ve kaçınma puanı yüksek çıkan bu erkeklerin, zıt kutuplar birbirini çeker mantığına uygun olarak eşlerinin güvenli bağlanma stiline sahip olduğu düşünülebilir. Bu şekilde bir tarafın kaygılı bir tarafın kaçınan tarza sahip eşlerin, ilişkide kendi beklentilerini karşılamaya yönelik sosyal seçim sürecinin bir sonucu olarak bir araya geldikleri düşünülebilir.

Yine erkeklerde yaş ve evlilik süresi ile kaçınma puanları arasında pozitif korelasyon olduğu görülmektedir. Yaş ve evlilik süresi arttıkça erkeklerde kaçınma puanı artmaktadır. Bu durum, evlilik süresinin uzamasına bağlı olarak bireylerin sorunların çözümünde çatışmadan kaçınmayı bir strateji olarak geliştirmiş olabileceklerini düşündürmektedir.

Sonuç olarak, araştırma bulguları eşlerin bağlanma stilleri ile ilgili olarak çok sağlıklı bir model geliştiremediklerini göstermektedir. Literatürden farklı olarak erkeklerde kaygılı ve kaçınan bağlanma tarzına sahip eşlerin evlilik uyumunun yüksek çıkması dikkat çekicidir. Bu konuya yönelik geniş bir örnekleme yeni araştırmaların yapılması faydalı olacaktır.

V.3. Eğitim Düzeyleri ve Evlilik Uyumu Arasındaki İlişkinin Tartışılması ve Yorumlanması

Toplam grubun eğitim düzeylerine göre uyum puanları arasında anlamlı fark gözlenmemiştir. Eğitimin evlilik uyumu üzerinde etkisinin olmadığı sonucu Çabukça (2000)'nin araştırma sonucuyla örtüşmektedir. Fıfıloğlu (1992) ise mevcut araştırmanın tersine, eşlerin eğitim düzeyleri ile evlilik uyumları arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmalar arasındaki farklılıklar örneklem grubunun farklılığından kaynaklanıyor olabilir.

BÖLÜM VI

VARGI VE ÖNERİLER

Bu çalışma, evlilik uyumu ile cinsiyet rolleri ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma sonunda kadın ve erkeklerde cinsiyet rolleri ile evlilik uyumu arasında ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Kadınlarda hem kadınsılık hem de erkeksilik özellikleri arttıkça evlilik uyumunun arttığı görülmektedir. Erkeklerde ise kadınsılık puanları arttıkça evlilik uyum puanlarının da arttığı görülmüştür. Bu iki bulguya dayanarak androjen cinsiyet rolüne sahip bireylerin daha uyumlu evlilik yaşantıları olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Bireyin kendi cinsiyet rollerinin yanı sıra toplumun benimsediği kadınsı ve erkeksi özelliklerin bazılarında da sahip olması ve içinde bulunduğu ortama göre davranması androjen cinsiyet rolü olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi birey kendi cinsiyet rolü özelliklerine sahip olduğu gibi, eşinin bazı cinsiyet rolü özelliklerine de sahip olabilir. Bu durum ise eşler arasında daha fazla empati ve anlayışa dayalı bir birliktelik yaratacaktır. Eşlerin birbirinin duygu ve düşüncelerini anlayabilmesi, ev ve ev dışındaki yaşantıların ve sorumlulukların paylaşılması çatışmaların daha az yaşanmasını sağlayacaktır. Bir başka deyişle, McGovern ve Meyers'in (2002) çalışmalarında belirttiği gibi modern cinsiyet rolüne sahip eşler, geleneksel tutuma sahip olanlara göre daha yüksek evlilik uyumu sergilemektedirler.

Bu bulgular ışığında, cinsiyet rollerinin en başta ailede kazanıldığı gerçeğine dayanarak, ailenin çocuğu yetiştirme tarzının ne kadar önemli olduğu bir kez daha karşımıza çıkmaktadır. Çocuğun en güzel model alma yöntemiyle öğrendiği düşünülürse, anne ve babanın çok iyi birer rol modeli olmaları gerektiği, çocuğun hem cinsiyet rollerini hem de empati başta olmak üzere doğru iletişim ve çatışma çözme becerilerini kazandırmada ne kadar etkili oldukları ortadadır. Anne ve baba kendi cinsiyet rolleri ile

ilgili örnek olmalı, aynı zamanda çocuğa aile içinde herkesin sorumlulukları olduğu ve paylaşımın önemi kavratılmalıdır.

Evlilik ve aile danışmanlığı açısından bakıldığında, Stephan ve Finlay, (1999)'in belirttiği gibi empati olumlu sosyal davranışlara ve tutum değişimlerine yol açmaktadır ve empati eğitimle arttırılabilir. Eşler arasındaki sorunların çözümüne yönelik çatışma çözme ve empati becerileri eğitimleri eşler arasındaki uyumu arttırmada son derece etkili olacaktır. Eşlerin karşılıklı olarak empati kurmalarını sağlamaya çalışmak eş terapilerinin önemli bir basamağıdır (Soylu ve ark., 1999). Eşlere verilecek empati eğitimi evlilik doyumunun, uyumunun artmasında önemli görünmektedir.

Araştırma bulgularına bakıldığında bağlanma stilleri ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiye yönelik olarak kadınlarda evlilik uyumu ve bağlanma stilleri arasında bir ilişki gözlenmemiştir. Erkeklerde ise bağlanma stillerinden kaygı ve kaçınma puanları ile evlilik uyumu arasında pozitif korelasyon olduğu görülmektedir.

Bu sonuç literatürdeki bazı araştırma sonuçları ile çelişmektedir. Daha önceki çalışmalar, eşlerden her ikisinin de güvenli bağlanma stiline sahip olması durumunda evlilik uyumunun daha yüksek olduğunu ve daha az çatışma yaşandığını göstermektedir. Mevcut araştırmada ise bağlanma stillerinden kaygı ve kaçınma puanları yüksek çıkan erkeklerin evlilik uyumunun yüksek çıkmasının nedeni, eşlerinin bağlanma stilleriyle ilgili olabilir. Kaygı ve kaçınma puanı yüksek çıkan bu erkeklerin, zıt kutuplar birbirini çeker mantığına uygun olarak eşlerinin güvenli bağlanma stiline sahip olduğu düşünülebilir. Bu şekilde bir tarafın kaygılı bir tarafın kaçınan tarza sahip olması, ilişkide kendi beklentilerini karşılamaya yönelik sosyal seçim sürecinin bir sonucu olarak bir araya geldiklerini düşündürebilir. Bu konuya yönelik geniş bir örnekleme yeni araştırmaların yapılması faydalı olacaktır.

Yine bu çalışma sonucunda eşlerin eğitim düzeyi ile evlilik uyumu arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Bu araştırma Mersin merkezinde yaşayan evli bireylerle yapılmıştır. Evlilik uyumu, cinsiyet rolleri ve bağlanma stilleri değişik sosyo-ekonomik düzeylerde farklılaşabilir. Bu nedenle bu çalışmanın daha geniş bir örneklem üzerinde yapılması, bu değişkenlerle ilgili daha genel bir sonuca ulaşılmasını sağlayabilir.

Evrensel bir kurum olan evlilik farklı kültürlerde farklı özellikler taşımaktadır. Bu nedenle evlilik ve evlilik uyumu ile ilgili olarak Türkiye’de son dönemlerde çalışmalar yapılmaya başlanmış olmakla birlikte, bu konuda yeni araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Evlilik uyumunun farklı değişkenlerle ilişkisi incelenebilir. Yine evlilik sürecinin en başı olan eş seçimi ve eş seçiminde dikkat edilmesi gereken konularla ilgili olarak yapılacak yeni çalışmaların, evlilik ve aile danışmanlığına katkısı olacaktır.

KAYNAKÇA

Ainsworth, M.D. S., Blehar, M. C., Waters, E. ve Wall, S. (1978). “*Patterns Of Attachment: A Psychological Study Of The Strange Situation.*” Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Bartholomew, K., ve Horowitz, L. M. (1991). “Attachment Styles İn Young Adults: A Test Of A Four-Category Model.” *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-244.

Belsky, J. (1981). “Early Human Experience: A Family Perspective.” *Developmental Psychology*, 17, 3-23.

Çelik, Ş. (2004). “Bağlanma Yönelimli Psikoeğitim Grup Programının Saplantılı Bağlanma Biçimine Sahip Üniversite Öğrencilerinin Bağlanma Biçimleri Üzerine Etkisi”. (Doktora Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Çabukça, F. ve Kışlak, Ş.T.(2002). “Empati ve Demografik Değişkenlerin Evlilik Uyumu İle İlişkisi”. *Aile ve Toplum Dergisi*, Sayı:5, Cilt:2

Erel, O. ve Burman, B. (1995). “Interrelatedness Of Marital Relations And Parent-Child Relations: A Meta-Analytic Review.” *Psychological Bulletin*, 118, 108-132.

Fincham, F.D. ve Bradbury, T.N. (1987). “The Assessment Of Marital Quality: A Reevaluation.” *Journal Of Marriage And The Family*, 49, 797-809.

Glenn, N. D. (1990). “Quantitative Research On Marital Quality İn The 1980s: A Critical Review.” *Journal Of Marriage And The Family*, 52, 818-831.

Grych, J.H. ve Fincham, F.D. (1990). "Marital Conflict And Children's Adjustment: A Cognitive-Contextual Framework." *Psychological Bulletin*, 108, 267-290.

Gündoğdu, M. (2001). "Üniversite Öğrencilerinde Bilimsel Düşünme Becerisinin Yordanması". (Doktora tezi) Hacettepe Üniversitesi.

Gürsoy, F. Ç. (2004). "Kaygı ve Demografik Değişkenlerin Evlilik Uyumu İle İlişkisi". (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi.

Hazan, C., ve Shaver, P. (1987). "Romantic Love Conceptualized As An Attachment Process." *Journal Of Personality And Social Psychology*, 52, 511-524.

Hazan, C. ve Shaver, P. R. (1990). "Love And Work: An Attachment-Theoretical Perspective." *Journal of Personality and Social Psychology*, 59 (2), 270-280.

Johnson, D. R., White L. K., Edwards J. N. ve Booth, A. (1986). "Dimensionsof Marital Quality: Toward Methodological And Conceptual Refinement." *Journal of Family Issues*, 7, 31-49.

Johnson, D. R., Amazola T. O. ve Booth, A. (1992). "Stability And Developmental Change İn Marital Qality: A Three Wave Panel Analysis." *Journal Of Marriage And The Family*, 54, 582-594.

Kapız, S. Ö, 02.05.2005. "Mesleki Sosyalleşmenin Çocuklar Üzerinde Etkileri". www.isguc.org.tr

Kıslak, Ş. T. (1992). “Cinsiyet, Evlilik Uyumu, Depresyon ile Nedensel ve Sorumluluk Yüklemeleri arası İlişkiler Üzerine Bir Araştırma”.(Yayınlanmamış Doktora tezi)Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kıslak, Ş. T. (1997). “Evlilik Uyumu ile Nedensellik ve Sorumluluk Yüklemeleri Arasındaki İlişkiler”. *Türk Psikoloji Dergisi*, 12(40), 55- 64.

Kıslak, Ş. T. (1999). “Evlilikte Uyum Ölçeğinin (EUÖ) Güvenirlik Ve Geçerlik Çalışması”. *3P Dergisi*. 7 (1), 50-57.

Litzinger, S. ve Gordon, K.C. (2005). “Exploring Relationships Among Communication, Sexual Satisfaction, and Marital Satisfaction”. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 31:409-424.

Locke, H. ve Wallace, K. (1959). “Short Marital Adjustment And Predictions Tests: Their Reliability And Validity.” *Marriage And Family Living*, 21,251-255.

McGovern, Joan M. ve Meyers Steven A. (2002). “Relationships Between Sex-Role Attitudes, Division of Household Task, And Marital Adjustment” *Contemporary Family Therapy*, 24(4), Human Sciences Pres, Inc.

Özgüven, İ. E.(2000). *Evlilik ve Aile Terapisi*, PDREM Yayınları, s. 1,73,85

Özgüven, İ. E.(2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*, PDREM Yayınları, s. 60

Sardoğan, M. E. ve Karahan, T. F.(2005). “Evli Bireylere Yönelik Bir İnsan İlişkileri Beceri Eğitimi Programı'nın Evli Bireylerin Evlilik Uyum Düzeylerine Etkisi”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Cilt:38, Sayı:2, 89-102

Seyyar, Ali. 02.05.2005. "Feminizmin Tarihi Gelişimi ve Kadın Politikaları Üzerine Etkisi" www.sosyalsiyaset.com.tr

Spainer, G. (1976). "Measuring Dyadic Adjustment: New Scales For Assessing The Quality Of Marriage And Similar Dyads." *Journal Of Marriage And The Family*, 38, 15-27.

Solmuş, T. (2002). "Romantik Bağlanma: Bebeklik Dönemi Bağlanma Süreci, Yetişkin Bağlanma Stilleri Ve Romantik İlişkiler". *Türk Psikoloji Bülteni*, 24-25, 105-113.

Solmuş, T. (2003). 9.12.2003. "Romantik Bağlanma II : İlişkisel Değişkenler Ve İlişki Süreci". *Türk Psikoloji Bülteni*, 28-29. www.savassakar.com,

Sümer, N. ve Cozzarelli, C. (2004). "The Impact Of Adult Attachment On Partner And Self-Attributions And Relationship Quality". *Personal Relationships*, 11, 355-371

Sumer, H. C. ve Knight, P. A. (2001). "How Do People With Different Attachment Styles Balance Work And Family ? A Personality Perspective On Work-Family Linkage". *Journal Of Personality And Social Psychology*, 86 (4), 653-663.

Şenocak, D. 17.07.2007. "Bağlanma". www.7cokgec.org.

Şirvanlı-Özen (1999). "Eşler Arası Çatışma Ve Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkileri I: Davranış Ve Uyum Problemleri." *Çocuk Ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 6(1),19-29.

Yılmaz, A. (2001). "Eşler Arasındaki Uyum, Anne-Baba Tutumu Ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkilerin Gelişimsel Olarak İncelenmesi". *Türk Psikoloji Dergisi*, 16(47),1-24.

Vasquez, K., Durik, A. M. ve Hyde, J. S. (2002). "Family And Work: Implications Of Adult Attachment Styles". *Personality And Social Psychology Bulletin*, 28, (7), 874-886.

EKLER

Ek 1: Evlilik Uyumu Ölçeği

Ek 2 : Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri

Ek 3 : Kişisel Bilgi Formu ve Bem Cinsiyet Rolü Değerlendirme Envanteri

EK-1

EVLİLİK ÖLÇEĞİ

1- Ölçeğin bu maddesinde, evliliğinizdeki mutluluk düzeyini tüm yönleri ile en iyi tanımladığını inandığınız kutunun içine çarpı (x) koyunuz.

(Açıklama : Ortadaki “mutlu” sözcüğü üzerindeki kutucuk, çoğu kişinin evlilikten duyduğu mutluluk derecesini temsil etmekte ve ölçek kademeli olarak *sol ucunda evliliğinde çok mutsuz olan* azınlığı, *sağ ucunda ise evliliğinden çok büyük doyum ve mutluluk duyan* azınlığı temsil ederek derecelenmiş bulunmaktadır.)

çok mutsuz

MUTLU

çok mutlu

Aşağıdaki maddelere verilen konulara ilişkin olarak, siz ve eşiniz arasındaki anlaşma ya da anlaşmazlık derecesini yaklaşık olarak belirtiniz. Lütfen her maddeyi değerlendiriniz. Yukarıdaki ilk maddeyi atlamayınız. (Size uygun gelen ifadenin altına X işareti koyunuz.)

	Her zaman anlaşırız	Hemen her zaman anlaşırız	Arasına anlaşamadığımız olur	Sıklıkla anlaşamadığımız olur	Hemen her zaman anlaşamayız	Hiç anlaşma
2.Aile bütçesini idare etme						
3.Boş zaman etkinlikleri						
4.Duyguların ifadesi						
5.Arkadaşlar						
6.Cinsel ilişkiler						
7.Toplumsal kurallara uyma(doğru, iyi veya uygun davranış)						
8.Yaşam felsefesi						
9.Eşin akrabalarıyla anlaşma						

Lütfen evliliğinizi en iyi ifade ettiğine inandığınız bir cevabın yanına (X) işareti koyunuz.

10. Ortaya çıkan uyumsuzluklar genellikle:

- erkeğin susması ile
- kadının susması ile
- karşılıklı anlaşmaya varılarak sonuçlanır

11. Ev dışı faaliyetlerinizin ne kadarını eşinizle birlikte yaparsınız?

- hepsini
- bazılarını
- çok azını
- hiçbirini

12. Boş zamanlarınızda genellikle aşağıdakilerden hangisini tercih edersiniz?

- dışarıda bir şeyler yapmayı
- evde oturmayı

Eşiniz genellikle aşağıdakilerden hangisini tercih eder?

- dışarıda bir şeyler yapmayı
- evde oturmayı

13. Hiç evlenmemiş olmayı istediğiniz olur mu?

- Sık sık
- Arada sırada
- Çok seyrek
- Hiçbir zaman

14. Hayatınızı yeniden yaşayabilseydiniz,

- aynı kişiyle evlenirdiniz
- farklı bir kişiyle evlenirdiniz
- hiç evlenmezsiniz

15. Eşinize güvenir, sırlarınızı ona açar mısınız?

- hemen hemen hiçbir zaman
- nadiren
- çoğu konularda
- her konuda

EK-2 YAKIN İLİŞKİLERDE YAŞANTILAR ANKETİ*

Aşağıdaki maddeler romantik ilişkilerinizde hissettiğiniz duygularla ilintilidir. Bu araştırmada sizin ilişkinizde yalnızca şu anda değil genel olarak neler olduğuyula ya da neler yaşadığınızla ilgilenmekteyiz. Maddelerde sözü geçen "birlikte olduğum kişi" ifadesi ile romantik ilişkide bulunduğunuz kişi kastedilmektedir. Eğer halihazırda bir romantik ilişki içerisinde değilseniz, aşağıdaki maddeleri bir ilişki içinde olduğunuzu varsayarak cevaplandırınız. Her bir maddenin ilişkilerinizdeki duygu ve düşüncelerinizi ne oranda yansıttığını karşılardaki 7 aralıklı ölçek üzerinde, ilgili rakam üzerine çarpı (X) koyarak gösteriniz.

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7
 Hiç Kararsızım/ Tamamen
 katılmıyorum fikrim yok katılıyorum

1. Gerçekte ne hissettiğimi birlikte olduğum kişiye göstermemeyi tercih ederim	1	2	3	4	5	6	7
2. Terk edilmekten korkarım	1	2	3	4	5	6	7
3. Romantik ilişkide olduğum kişilere yakın olmak konusunda çok rahatımdır	1	2	3	4	5	6	7
4. İlişkilerim konusunda çok kaygılıyım	1	2	3	4	5	6	7
5. Birlikte olduğum kişi bana yakınlaşmaya başlar başlamaz kendimi geri çekiyorum	1	2	3	4	5	6	7
6. Romantik ilişkide olduğum kişilerin beni, benim d umursadığım kadar umursamayacaklarından endişelenirim	1	2	3	4	5	6	7
7. Romantik ilişkide olduğum kişi çok yakın olmak istediğinde rahatsızlık duyarım	1	2	3	4	5	6	7
8. Birlikte olduğum kişiyi kaybedeceğim diye çok kaygılanırım	1	2	3	4	5	6	7
9. Birlikte olduğum kişilere açılma konusunda ker rahat hissetmem	1	2	3	4	5	6	7
10. Genellikle, birlikte olduğum kişinin benim için hissettiklerinin, benim onun için hissettiklerim güçlü olmasını arzu ederim	1	2	3	4	5	6	7
11. Birlikte olduğum kişiye yakın olmak isterim, ama sürekli kendimi geri çekerim	1	2	3	4	5	6	7
12. Genellikle birlikte olduğum kişiyle tamamen bütünleşmek isterim ve bu bazen onları korkutup benden uzaklaştırır	1	2	3	4	5	6	7
13. Birlikte olduğum kişilerin benimle çok yakınlaş beni gerginleştirir	1	2	3	4	5	6	7
14. Yalnız kalmaktan endişelenirim	1	2	3	4	5	6	7
15. Özel duygu ve düşüncelerimi birlikte olduğum kişiyle paylaşmak konusunda oldukça rahatımdır	1	2	3	4	5	6	7
16. Çok yakın olma arzumu bazen insanları korkutup uzaklaştırır	1	2	3	4	5	6	7
17. Birlikte olduğum kişiyle çok yakınlaşmaktan kaçınmaya çalışırım	1	2	3	4	5	6	7

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7
Hiç Kararsızım/ Tamamen
katılmıyorum fikrim yok katılıyorum

18. Birlikte olduğum kişi tarafından sevildiğimin sürekli ifade edilmesine gereksinim duyarım	1	2	3	4	5	6	7
19. Birlikte olduğum kişiyle kolaylıkla yakınlaşabilirim	1	2	3	4	5	6	7
20. Birlikte olduğum kişileri bazen daha fazla duygu ve bağlılık göstermeleri için zorladığımı hissedirim	1	2	3	4	5	6	7
21. Birlikte olduğum kişilere güvenip dayanma konusunda kendimi rahat bırakmakta zorlanırım	1	2	3	4	5	6	7
22. Terk edilmekten pek korkmam	1	2	3	4	5	6	7
23. Birlikte olduğum kişilere fazla yakın olmamayı tercih ederim	1	2	3	4	5	6	7
24. Birlikte olduğum kişinin bana ilgi göstermesini sağlayamazsam üzülür ya da kızarım	1	2	3	4	5	6	7
25. Birlikte olduğum kişiye hemen hemen herşeyi anlatırım	1	2	3	4	5	6	7
26. Birlikte olduğum kişinin bana istediğim kadar yakın olmadığını düşünürüm	1	2	3	4	5	6	7
27. Sorunlarımı ve kaygılarımı genellikle birlikte olduğum kişiyle tartışırım	1	2	3	4	5	6	7
28. Bir ilişkide olmadığım zaman kendimi biraz kaygılı ve güvensiz hissedirim	1	2	3	4	5	6	7
29. Birlikte olduğum kişilere güvenip dayanmakta rahatımdır	1	2	3	4	5	6	7
30. Birlikte olduğum kişi istediğim kadar yakınımda olmadığında kendimi engellenmiş hissedirim	1	2	3	4	5	6	7
31. Birlikte olduğum kişilerden teselli, öğüt ya da yardım istemekten rahatsız olmam	1	2	3	4	5	6	7
32. İhtiyaç duyduğumda, birlikte olduğum kişiye ulaşamazsam kendimi engellenmiş hissedirim	1	2	3	4	5	6	7
33. İhtiyacım olduğunda birlikte olduğum kişiden yardım istemek işe yarar	1	2	3	4	5	6	7
34. Birlikte olduğum kişiler beni onaylamadıkları zaman kendimi gerçekten kötü hissedirim	1	2	3	4	5	6	7
35. Rahatlama ve güvencenin yanısıra birçok şey için birlikte olduğum kişiyi ararım	1	2	3	4	5	6	7
36. Birlikte olduğum kişi benden ayrı zaman geçirdiğinde üzülürüm	1	2	3	4	5	6	7

*Brennan ve ark. (1988)
Çev. Sümer (1999)

EK-3

Cinsiyetiniz : K E
Yaşınız :
Eğitiminiz :

Mesleğiniz :
Kaç yıllık evlisiniz :
Çocuk sayısı : **Rumuz** :

BEM

Aşağıda verilen özelliklerin herbirinin **sizi tanımlama** bakımından ne ölçüde uygun olduğunu düşününüz. Her bir özelliğin karşısına size uygunluğunu

1. Hiç uygun değil
2. Genellikle uygun değil
3. Bazen uygun değil
4. Kararsızım
5. Bazen uygun
6. Genellikle uygun
7. Her zaman uygun

anlamına gelmek üzere numaralandırınız.

	Uygunluk Numarası		Uygunluk Numarası
1. Ağırbaşlı, ciddi	21. İdealist
2. Ailesine karşı sorumlu	22. İncinmiş duyguları tamir etmeye istekli
3. Anlayışlı		
4. Baskın, tesirli	23. Kaba dil kullanmayan
5. Başkalarının ihtiyaçlarına duyarlı	24. Kadınsı
6. Boyun eğen	25. Kendi inançlarını savunan.....
7. Cana yakın	26. Kendine güvenen
8. Cömert	27. Kuralcı, katı davranan
9. Çocukları seven	28. Lider gibi davranan
10. Duygularını açığa vurmayan	29. Mantıklı davranan
11. Duygusal	30. Merhametli
12. Erkeksi	31. Namuslu
13. Etkileyici, güçlü	32. Otoriter
14. Fedakar	33. Riski göze almaktan çekinmeyen
15. Girişken	34. Sadık
16. Gönülalan	35. Saldırgan
17. Gözü pek	36. Sevecen
18. Haksızlığa karşı tavır alabilen	37. Sıkılgan
19. Hassas	38. Sözünde duran
20. Hırslı	39. Tatlıdilli
		40. Yumuşak, nazik